

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetesi ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják. A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

A béke felé.

A február 20-án tartott Országos Értekezlet határozatainak végrehajtására kiküldött bizottság október 22-én megtartotta első ülését. Ennek a bizottságnak hivatása az Országos Értekezlet határozati javaslatának harmadik pontja értelmében a nagygyűlés szervezése és egybehívása, valamint napi-rendjének megállapítása. Előkészítő munkálatainál pedig irányadóul kell, hogy szolgáljon a határozati javaslatnak az az utasítása, hogy figyelemmel legyen az időközi alakulatokra, a hitközségek ősi intézményeinek fentartására és megóvására, valamint az e téren felmerült aggodalmak eloszlatására olyképpen, hogy a kiépitendő önkormányzat keretein belül joghatályos intézkedések biztosítsák a bármely árnyalatbeli hitközségek által fentartott intézmények és hagyományok hű megőrzését és ápolását

Kétszázötven hitközség képviselőinek, komoly, céltudatos, a magyar zsidóság javát és dicsőségét szolgáló munkára vállalkozó férfiaknak óhaja és akaratára nyilatkozott meg ebben az utasításban. A legszélsőségesebb orthodoxiát is megnyugtathatta. A kit az Országos Értekezlet egybehívása azért aggasztott, a ki annak munkáiban azért nem vett részt, mert az ősi hagyományokat féltette, mert attól tartott, hogy hozandó határozatai megingathatnák a szentséggel övezett tradíciók vagy vallásos szokások tekintélyét, vagy rést üthetnének az azokon felépült és azok szellemében fentartott intézményeken, az egyértelmű lelkesedéssel elfogadott határozati javaslat ez intézkedésében elég garanciát találhatott arra nézve, hogy azok, a kik a béke művének megalkotására szövetkeztek, nem szándékoznak lelkiismereti kényszer árán megvalósítani céljukat. A zsidóság tradíciói mindnyájunk előtt szentek. Körünkben a vallásos szokásoknak kegyelettel adóznak még olyanok is, a kik azokat nem tartják meg. Meleg óhajunk, hogy minél nagyobb legyen azok száma, a kik a vallásos törvény minden intézkedéséhez ragaszkodnak, a kiknek életük minden nyilvánulásában a hagyományok iránt való tisztelet tükröződik. Legfontosabb felekezeti érdekeink félreismerése, a vallás ellen elkövetett merénylet volna hitéletük bármely megnyilatkozásában zavarni azokat, a kik a vallásos formák

változatlan fentartásában lelki megnyugvást találnak, a kik azt a meggyőződést vallják, hogy konzervatív gondolkozásmód a fejlődés eszméjének térfoglalást nem engedhet. Nem lehet más óhajunk, mint hogy a nemzeti kultúra áldásai orthodox testvéreinkhez is eljussanak, hogy életükben és intézményeikben a vallás törvényeihez való rendíthetetlen hűség mellett a kor műveltsége iránt való érzék is tükröződjék. Ennek az óhajnak teljesedése az orthodoxia erejének gyarapodását jelentené és hogy ahhoz segédkezet kívánunk nyújtani, csak újabb bizonyítéka annak, hogy a törvényhűségnek nem megingatása, hanem megszilárdítása célunk és törekvésünk.

Senkinek sem áll jogában annak a kijelentésnek komolyságában és őszinteségében kételkedni, hogy *joghatályos intézkedések* által kívánjuk az intézmények és hagyományok hű megőrzését és ápolását biztosítani. De a kinek mindazonáltal még voltak aggodalmal, a ki az Országos Értekezlet határozati javaslatában nem a legmagasabb erkölcsi komolyságtól áthatott, érett megfontolásnak eredményét, hanem egy ünnepi pillanat megnyilatkozását vagy a kitűzött célnak elérésére szolgáló eszközt látott, azt a százas bizottság határozati javaslata meggyőzhette arról, hogy alaptalan minden aggodalom, hogy nagyon komolyan fogjuk fel az Országos Értekezlet határozatait.

Az a kijelentés, hogy a Sulchan Áruch alapján állva, a béke és az egység kedvéért megadunk minden garanciát arra nézve, hogy a belső szervezetek és a tradíciók megbolygatása nélkül óhajtjuk kiépíteni az egységes autonómiát, tulajdonképpen nem tartalmaz újat. Az Országos Értekezlet határozati javaslata épp oly világos és minden kétséget kizáró, mint ez. Csak nem említi azt a kodexet, a melynek rendelkezései vallásos életünket és intézményeinket irányítják és mindenkor irányították.

Mindenki tudta, hogy a bármely árnyalatbeli hitközségek által fentartott intézmények és hagyományok hű megőrzése mit jelent. Mindenki tisztában volt azzal, hogy a Sulchan Áruchról van szó. Csak a név nem volt említve. Nem tételeztünk fel az orthodox táborban, a melyben hittestvéreink és nem ellenségeink egyesültek, annyi bizalmatlanságot, hogy még a kodexet is meg kelljen neveznünk, a mely a hagyomány alapján álló zsidóság vallásos életének és intézményeinek normáit tartalmazza. Most a név is ott van a határozati javaslatban. Joggal elvárhatjuk tehát, hogy azok, a kiktől szívesen elhiszszük, hogy csakis a vallás és a felekezet érdeke lebeg szemük előtt, le fognak tenni arról a zsidóság minden tradícióját arcul ütő tanról, hogy *egy* felekezet keretében nem férünk el, hogy a magyar zsidóság különböző pártárnyalatait a vallás dolgában áthidalhatatlan ür választja el egymástól.

Hát mikor tért le a magyar zsidóság a Sulchan Áruch alapjáról? Két reformkísérletről tudunk. Az egyikre csak apáink emlékeztek, a másiknak magunk voltunk tanúi. Mind a kettő kudarcot vallott. Egyiket sem vette komolyan senki sem. Az u. n. neológ zsidóság még jobban idegenkedett tőlük, mint az orthodoxia. Nem hiszszük, hogy feljulnának. És ha akadna, a kinek hasonló kalandra volna kedve, úgy járna, mint azok, a kik megelőzték, mert a magyar zsidóság szilárdan áll a Sulchan Áruch alapján.

Számosan vannak, fájdalom, a neológok és az orthodoxok táborában egyaránt, a kiknek vallásos élete alapos kifogás alá esik. Vallási törvényeink nagyobb tiszteletét szeretnők. A változott viszonyok magyaráznak ugyan sokat, de korántsem igazolják azoknak a tizezreknek a viselkedését, a kik a zsidó vallásos hagyományokkal nem törődnek és azok érvényét a maguk életében felfüggesztették. De vajjon ki fogja állítani, hogy az orthodoxia nem áll a Sulchan Áruach alapján, mert vannak nagy és tekintélyes orthodox gyülekezetek, a melyekben a hívek tulnyomó többsége nem él már a vallási törvény rendelkezései szerint?

Fontos házasságügyi kérdések foglalkoztatnak bennünket. „Neológ“ rabbi hozott szóba egy megoldást sürgető problémát. „Neológ“ rabbik vesznek részt az egyre élénkülő és még le nem zárt vitában. Vajjon volt-e egyetlen egy felszólalás is, a mely a kérdés megoldását oly módon ajánlotta volna, miként ezt a külföld szabadelvű rabbijai óhajtják?

E lapok a német szabadelvű zsidóság programjának a német szabadelvű rabbik f.é. május 28-án Berlinben tartott gyűlésétől elfogadott irányelveit közlik. Egész terjedelmükben, hű fordításban adjuk közre. Hatvanegyén irták alá. Nem foglalkozunk tüzetesen velük. Nem bíráljuk. Közöljük, mert német hittestvéreink felekezeti életének egyik figyelemre méltó nyilvánulását látjuk bennök. A szélsőséges német orthodoxiát képviselő „Israelit“ is közli „az új kodexet.“ Egy hatvanegy rabbi aláírásával ellátott dokumentum nem szükölködik minden jelentőség nélkül. Minden esetre tükre annak a vallásos felfogásnak, a melynek az élénk felekezeti életet élő német zsidóság számos papja hódol.

Vajjon magyar neológ rabbik hol és mikor adtak hasonló felfogásoknak kifejezést? Talán vannak egyesek, minden esetre nagyon kevesen, a kik a program egyik vagy másik pontját helyeslik, az egészet egyetlen egy sem írná alá. Nálunk a hagyományhoz való ragaszkodás sokkal erősebb, sem-hogy megtehetné. Próbáljon valaki közülünk ilyen elveket hirdetni. A „neológ“ rabbik volnának az elsők, a kik a legerélyesebben tiltakoznának.

A hagyomány volt mindig az a szilárd alap, a melyen a magyar rabbik és magyar hitközségek állottak. A ki a tényeket tisztán látja és szándékosan el nem ferdíti, ezt el kell, hogy ismerje, ha ünnepélyes deklarációban nem jut is kifejezésre. Most, hogy megtörtént a kijelentés, igényt tartunk arra, hogy annak őszinteségében senki se kételkedjék és ha a hagyomány féltése az egyetlen ok, a mely miatt orthodox hittestvéreink az egységes autonómia megalkotására irányuló törekvéseinkkel szembeszállanak, a fegyvert le kell tenniök, mert bizhatnak azok szavában, a kik kimondották, hogy a Sulchan Áruach alapján állva, a belső szervezetek és tradíciók megbolygatása nélkül óhajtják felépíteni a magyar zsidóság egységes autonómiáját.

Határozati javaslat a nagygyűlés előkészítése ügyében.

Előterjesztetett a százas bizottság okt. 22-én tartott gyűlésén.

Az egységes autonómia kiküzdésére irányuló akciót az érdemleges tevékenység útjára csak úgy igazíthatjuk, ha mindazok, a kik az eszme megvalósítására egyező akarattal összefogtak, a megoldás módjára nézve is meg egyeznek. A megoldás többféleképpen is lehetséges. Ugy, hogy a zsidó felekezetnek azzal a táborával, a mely ma még az ellenzés álláspontján áll, az egységes autonómia alapját közösen állapítjuk meg, a mi előzetes tárgyalásokat, alkudozásokat, kölcsönös megértést és engedékenységet követel. A megoldásnak ez a módja lassu menetelű és sok türelmet igényel, de nem egészen kilátástalan. Lehetetlen, hogy a jobb belátásuak ridegen és engesztelhetlenül zárkózzanak el igazságaink elöl. Érveink annyira visszautasíthatlanok, békére való hajlandóságunk olyan őszinte s a jogos kívánságokkal szemben olyan áldozatkész az engedékenységünk, hogy előbb-utóbb talán a legkitartóbb ellentállókat is megnyerhetjük.

Ha az akciót ilyen irányba tereljük, akkor tudnunk kell, mik azok az engedmények és garanciák, a miket a másik oldalon követelnek és ebből mit és mennyit adhatunk meg mi méltóságunk, önérzetünk, meggyőződésünk és a magyar zsidóság közjogi helyzetének, valamint a természetes fejlődésnek feladása nélkül. Ha csak arról volna szó, hogy álláspontunkat valamely elvi kijelentéssel jelöljük meg, erre elég volna talán az a kijelentés is, hogy a béke és az egység kedvéért *megadunk minden garanciát arra nézve, hogy a belső szervezetek és a tradíciók megbolygatása nélkül óhajtjuk kiépíteni az egységes autonómiát.* Ám az ilyen általános természetű kijelentések, bár bizonyára megnyugtatólag hatnak, a megoldás alapjául nem szolgálhatnak.

Ilyen nagy és komoly kérdésekben számtani pontossággal kell megállapítani az elvi mennyiségeket, a melyekből követelni és adni lehet. Az elvek szent eszméket fedhetnek, de tévedéseket is és ezt kell tisztázni minuciózus lelkiismerettel. Jogi, politikai, társadalmi és a mit első sorban kellett volna említeni: vallásos és érzelmi értékek kerülnek a mérlegre és ez sokfelé elágazó figyelmet, beható vizsgálódást, lelkiismeretes és szigorú megfontolást igényel. Hogy ilyen irányban mit és mennyit tegyünk, a fölött dönteni az összehívandó nagygyűlés lesz hivatott.

A megoldás másik módja egyszerűbbnek látszik, ha arra gondolunk, hogy a békeszerző akció egy kockára bizza az eredményt. Lehetne olyan országos tanácskozást iniciálni, a melyet legális erővel a kormány ruházna fel és a melyen a kormány meghívása folytán a zsidó felekezet minden árnyalata jelennék meg. Ez a testület döntsön az alkotmányosság minden követelményének szemmeltartása mellett afölött: akarja-e a közös és egységes autonómiát és milyen alapon akarja. A megoldásnak ez a módja nemcsak egyszerűbb, de gyakorlatiasabb is.

Természetes, hogy mi most e módok közül egyik mellett sem foglalhatunk határozott állást és mikor ezeket a pontokat érintjük, csak a tárgyalás anyagát és a számbavehető lehetőségeket akarjuk megvilágítani. Végző fórumon ugyis a nagygyűlés feladata állást foglalni arra nézve: e különböző módok közül melyiket fogadja el. A százas bizottságra az a nagy kötelesség hárul, hogy az összehívandó nagygyűlést anyaggal és javaslatokkal lássa el. Magától értetődik, hogy a plénum ilyen részletező munkát nem végezhet, hanem ezt szakbizottságokra bizza, a melyeket e célból alakít.

Az elvégzendő munkát természete szerint több kategóriába oszthatjuk. Ügyrendi, autonómiai, gazdasági, propagandikus, kultusz és végrehajtó feladatokra. Ennek megfelelően alakítjuk meg a bizottságokat, megjelölve mindegyiknek a hatáskörét. Feladatuk ez volna:

1. Az *autonómiai* bizottság megállapítja az akció elveit és irányait és előkészíti a nagygyűlés tárgyalásának anyagát és napirendjét.

2. Az *ügyrendi* bizottság javaslatot tesz a nagygyűlés napjáról és elkészíti a választási szabályzatot. A feladat első része könnyebb, mert erre már a februári értekezlet adta meg a direktívát, egyestendei terminust adván a nagygyűlés összehívásának. A választási szabályzat kérdése nehezebb és bonyolultabb és főleg abban a tekintetben követel komoly megfontolást: vajjon csak a hitközségek küldhessék-e delegáltjaikat az országos nagygyűlésre és ha igen milyen számarányban; vagy esetleg küldhetnek képviselőket olyan csoportok is, a melyek az autonómia kérdésében a hitközségeik jelenlegi szervezetéből folyó negációval szemben függetlenebb álláspontra helyezkedtek?

3. A *gazdasági* bizottság feladata javaslatot tenni arról, mik lehetnének az akció anyagi forrásai és hogyan teremthető egy autonómiai alap, figyelemmel a hitközségek szerény anyagi helyzetére és a képviseltetéssel és munkával terhelt hitközségek megterhelése nélkül. Ilyen alapra szüksége van a mi mozgalmunknak mert olyan akciót, a melyet a legkedvezőbb körülmények között is rövid idő alatt elvégezni alig lehet, a mely a vezetőséget arra utalja, hogy az ország hitközségeivel állandóan összeköttetésben legyen és a siker érdekében a propagandának minden célravezető eszközét igénybe vegye, ilyen akciót anyagi eszközök nélkül sikerre vezetni teljességgel lehetetlen.

4. A *propaganda*-bizottság a személyes és sajtóbeli propagálás módjairól tanácskozik, megteremti a szükséges szolidaritás alapját, fölvilágosítja a járatlanokat és az igazság fegyverével meggyőzi az ellenzőket.

5. A *kultusz*-bizottság a rabbik és a hitközségi tisztviselők jogállásának az esetleg megteremthető egységes autonómia keretében való biztosításáról teszi meg javaslatait.

6. A *végrehajtó*-bizottság a nagygyűlésig felmerülő agendákat végzi, az intézkedés egységes voltára ügyel, a szakbizottságoktól hozzá érkező jelentéseket és munkaanyagot rendez, összehívja szükség esetén a százas bizottságot, később a nagygyűlést, joghatályosan a százas bizottságot képviseli és annak nevében és megbízásából intézkedik.

Mindezek alapján javasoljuk : alakítsa meg a Százaskomisszió
 az autonómiai bizottságot,
 az ügyrendi bizottságot,
 a gazdasági bizottságot,
 a propaganda-bizottságot,
 a végrehajtó-bizottságot.

A kultusz-bizottság a százaskommisszió rabbi-tagjaiból alakul, elnökeit maga a bizottság választja és szükség esetén kiegészítheti magát olyan lelkészekkel is, akik nem tagjai a százaskommissziónak.

A végrehajtó-bizottság elnöke a százaskommisszió elnöke, mellette egy második elnök és két társelnök működik. Megválasztott tagjain kívül az összes bizottság elnökei is tagjai a bizottságnak.

Minden bizottság élén három elnök áll: egy fővárosi, egy vidéki és egy rabbi. A rabbielnököket a megalakítandó kultusz-bizottság küldi ki.

Tisztelettel kérjük, hogy a határozati javaslatot elfogadni méltóztassék.

Házasságügyi kérdések.

Az istentiszteleti és nevelési problémák mellett a házasságok kötésével és felbontásával kapcsolatos rendkívül fontos és gyakran bonyodalmas vallásos kérdések állnak a szakkörök érdeklődésének homlokterén. Nálunk és a külföldön.

Hazánkban a kötelező polgári házasságkötés meghonosítása folytán bekövetkezett mélyreható változások irányították rájuk a figyelmet. Mindaddig, míg a vallás képviselőinek közreműködése nélkül törvényes házasságot kötni nem lehetett, az állami törvények rendelkezéseinek követése mellett a vallásos szabványok szigorú betartása mind a kötésnél, mind a felbontásnál biztosítva volt. Aki a vallási törvény intézkedéseinek nem akarta alávetni magát, törvényes házasságot nem köthetett. Könnyű helyzete volt a papnak. A hívek életének egyik legfontosabb mozzanatában, oly aktusnál, melynek jogi és más egyéb következményei nagyon közelről érintik azok érdekeit, az állam közegeként szerepelt, az állam tekintélye adott súlyt szavának, az állam törvénye nyújtott segédkezet neki, hogy a vallás szabványainak érvényt szerezzen, hogy még a hagyományos szokástól való eltérést is megátolja.

Annál súlyosabb volt a hívek helyzete. Ki voltak szolgáltatva olyanoknak, akik annak tudatában, hogy semmiféle egyházi vagy világi fórum nem kényszerítheti őket a válólévél átadásánál vagy a chaliza végzésénél szükséges személyes közreműködésre, visszaéltek a vallásos szertartásra utaltak kényszerhelyzetével. Gyakran a legnagyobb áldozatokat kellett hozniuk, hogy kielégíthessék azok igényeit, akik felhasználták az alkalmat, hogy a jóakarúakra szorultakat megsarcolják. Hány elvált egyén nem köthetett újabb házasságot, mert hitvestársa megtagadta a válólévél átadását vagy elfogadá-

sát, hány nő volt élethosszigan özvegységre ítélve, mert sógora szeszélyből vagy boszuvágyból nem járult hozzá a chalica végzéséhez, vagy annak fejében az özvegy anyagi tehetségét meghaladó árt követelt.

Az 1894. évi XXXI. törvénycikk egy csapásra megváltoztatta a helyzetet. A hívek adott esetben nagyon könnyen megküzdének az akadályokkal. Nem is küzdenek velök, hanem egyenesen megkerülik. Ha a házasság rituális felbontása vagy a chalica végzése nehézségekbe ütközik, mellőzik a vallásos szertartást és lemondanak arról, hogy újabb házasságkötésnél a vallás közreműködését igénybe vegyék. A rabbinak sok utánjárásába és rábeszélésébe kerül, hogy a vallásos formák betartását eszközölje ki még olyanoknál is, a kik ragaszkodnak a valláshoz és respektálják annak szabványait mindaddig, míg tulságos áldozatokat nem ró rájuk; azoknál pedig, a kik kényelmesebb felfogásoknak hódolnak és a szabadgondolkodást vallják hitüknek, elutasító mosolyal találkozik és gyakran oly kijelentéseket kell tudomásul vennie, a melyek arcába szöktetik a vért. Tehetetlensége még megalázóbb, ha az egyik félben megvan a hajlandóság a vallásos szertartás végzésére, a másik pedig az állami törvényre való hivatkozással, gúnyos megjegyzések kíséretében, „erkölcsi felháborodással“ visszautasítja a tárgyalásba való bocsátkozást. Nagy gyülekezetek papjai erről igen épületes dolgokat tudnának mesélni.

Mindenki érzi ennek az állapotnak tarthatatlanságát és tudatában van annak, hogy nem elég konstatálnunk a bajt, hanem utakat és módokat kell keresnünk annak megszüntetésére vagy legalább csökkentésére. A vallásos élet hivatott öreire nézve nem lehet közömbös, hogy évről-évre szaporodik azok száma, a kik beérik a polgári kötéssel, minthogy az első házasság rituális felbontásának vagy a chalicának mellőzése folytán nem eskethetők

A problema szerfelett nehéz. Felettünk áll a vallás törvénye, a melyet mértékadónak kell tekintenünk, a melynek intézkedéseitől eltérnünk nem lehet és eszköz nem áll rendelkezésünkre, hogy annak érvényt szerezzünk.

Miként lehetne a törvény tekintélyének megóvása mellett a megváltozott viszonyok alkotta helyzettel megküzdni?

A magyar rabbikar szoroson ragaszkodik a vallásos törvényhez. Az 1895. október havában Budapesten tartott rabbigyűlés, mely a részvevők számánál és kvalitásánál fogva akár egy synhedrion súlyával birt, második határozatával kimondotta, „hogy a házasság kötése és felbontására vonatkozó zsidó vallásos törvények egész terjedelmükben továbbra is fönmaradnak és kötelezők.“ Ez a határozat híven tükrözte akkor a magyar rabbik álláspontját és megfelel a ma uralkodó felfogásnak is.

De vajjon annak épségben tartása mellett, szabványhoz és hagyományhoz ragaszkodva, követve a mértékadó tekintélyek irányítását, nem lehetne-e oly megoldást találni, a mely a vallástörvény érvényesítését a megváltozott viszonyok között is lehetségessé teszi? Ezzel a kérdéssel kell komolyan és sürgősen foglalkoznunk és nagyon fontos érdeket szolgálnak, a kik annak tisztázásához hozzájárulnak.

Teljesen osztozkodunk abban a nézetben, hogy egy szakférfiakból álló

kellő tekintéllyel felruházott testület volna hivatva a házassági ügygyel kapcsolatos kérdések egész összességét tüzetes vizsgálat tárgyává tenni és a vallási törvény irányítása mellett azokról az intézkedésekről tanácskozni, a melyeket a vallás érdeke követel oly időben, a melynek köztudata megingatta a vallás egyes fontos szabványainak érvényét. A bekövetkezett változások erősen ostromolják a tradíció bástyáit. Rosszul védjük meg azokat, ha azzal áltatjuk magunkat, hogy nincs veszély, hogy az ősrégi falakon semmiféle támadás rést ütni nem fog.

És magunkévá tesszük azt a felfogást is, hogy *egyöntetű* eljárásra van szükség. Nem látunk bajt abban, ha az istentisztelet egyes alárendelt jelentőségű alkotórészei úgy formálódnak, miként azt az illető gyülekezetek történetileg kialakult viszonyai és igényei kívánják, de a vallástörvény, különösen a házasságok kötésére és felbontására vonatkozó szabványok alkalmazásának nem szabad egyéni felfogások szerint irányulnia.

A szükséges intézkedések megtételét pedig a szóban forgó kérdések alapos megvitatásával kell előkészíteni. Azt hisszük, hogy az ezekben a lapokban megjelent ily tartalmu fejtegetések lényeges szolgálatot tettek az ügynek és nagyon kívánatosnak tartjuk, hogy t. munkatársaink az eszmecserét folytassák. Itt dülöre nem vihetjük az egyes kérdéseket, de nagyon értékes segédeszközöket nyújthatunk azoknak, a kik a döntésre hivatva lesznek. Minden hozzászólásnak csak elméleti jellege lehet, de hatásaiban gyakorlati jelentőséggel is bírhat.

A mi eddig történt, jelesül a pesti rabbiságnak a válólével átadása ügyében tett nagyon helyes, célszerű és erős érveléssel megokolt intézkedése*), csak kezdetét jelezheti annak a folyamatnak, a melytől vallásos életünk egyik nagyfontosságú mozzanafának üdvös alakulását várjuk, a melynek eredményül a vallási törvény követelményeinek, a tradíció szellemének a változott viszonyok alkotta helyzetekkel való megegyeztetését reméljük. Ez pedig fontos eredmény. Nem ismerünk sürgősebb feladatot, mint a vallás szabványait a hagyomány sérelme nélkül a fejlődő élettel összhangzásba hozni és a kik ennek a feladatnak megoldásához hozzájárulnak, magas érdeket szolgálnak.

*

Midőn a házassági ügyről szólunk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a törekvéseket, a melyek külföldi hittestvéreinknél annak rendezésére és a vele kapcsolatos kérdések megoldására irányulnak. És ezek szemlélete annál tanulságosabb, minthogy azt a nagy distanciát világítja meg, a mely a külföld szabadelvű papjai és a magyar rabbikarnak a neológia jellegével megbélyegzett tagjai között van.

A francia rabbik annak a törvénynek a hatása alatt alakították meg országos egyesületüket, a melyről előrelátható volt, hogy a felekezetek éle-

---

*) Elismeréssel adózunk Gur nagyon alapos fejtegetéseinek, de feltétlenül helyeseljük a pesti rabbiság praxisát, a melyben a nehéz kérdés igen bölcs megoldását látjuk. Utalunk egy szersmind שנת פרי השרה II. részének 22., 61. és 62. resposumára.

tében igen nagy változásokat fog előidézni és ennél fogva a vallásos érdekek gondozására hivatottakat arra az elhatározásra indította, hogy feladataik szolgálatában ezentúl még intenzívebb munkát fognak végezni. Ez az egyesület minden évben gyűlést tart, a melynek tárgya a francia zsidók vallásos életét érintő kérdések megvitatása, annak fellendítését célzó intézmények létesítésének megpendítése és a vallásos institúcióknak a változott viszonyokhoz képest való idomítása. Működését pedig azzal kezdte meg, hogy a házassági kérdéseket napirendre tűzte és a házasságok felbontására és a chalicára vonatkozólag igen radikális határozatokat hozott. Ez 1907-ben történt. A határozatok általános feltűnést keltettek. A konzervatívek nem csak Franciaországban, hanem másutt is megbotránkoztak rajtuk, tiltakozó hangok emelkedtek és egy párisi orthodox rabbi a hagyományhű irány kiváló képviselőinek aláírásait összegyűjtötte, hogy a tiltakozásoknak annál nagyobb nyomatéka legyen. A következő gyűlésen pedig a gyökeres reform ellen való tiltakozás oly módon jutott kifejezésre, a mely szokatlanságánál fogva oly körök figyelmét is felkeltette, a melyek különben vallásos kérdések iránt nem igen érdeklődnek. Megjelent Rothschild Ödön báró, a Központi Konzisztórium elnöke és sikert kívánva a rabbik munkájának, közölte, hogy legutóbbi utazása alkalmával Dr. Adler Hermann angol főrabbival eszmecserét folytatott és a chief-rabbi értésére adta, hogy a külföld nagyon helyteleníti a francia rabbik tavalyi határozatait. Arra kéri tehát a rabbikat, hogy maradjanak meg a hagyomány talaján és ne gondolják, hogy hivatásuk reformok megvitatása végett gyűléseket tartani. Rothschild báró felszólalására a grand-rabbin de France — Lévy Alfred — felelt. Reméli, azt mondá, hogy a konzisztórium elnöke újabb megfontolás tárgyává fogja tenni nézetét, a francia rabbik pedig fentartják hozott határozataikat, de tekintettel a történt felszólalásokra, elhalasztják azok alkalmazását a kérdés újabb megvizsgálásáig. Az 1909. évi gyűlés nem érintette a get és chalice ügyét, az 1910. évi házassági kérdésekkel csak annyiban foglalkozott, hogy a házasságkötést az ıjar hó ujholdnapja és lag baómér között való idıszakban is megengedte akkor, ha a házasulandók az esküvıt elhalasztani nem hajlandók, jöllehet a rabbi erre felkérte ıket. Tavaly a külföldön kötött házasságok ügyét tárgyalták, az ez idei gyűlésen pedig a házassági kérdés egy indítvány kapcsán került szóba, a melynek értelmében a Ketubába az a formula volna felveendı, hogy a hitves a házasságnak vallási felbontására is kötelezi magát abban az esetben, ha a polgári törvényszék azt feloldotta. A ki ennek a kötelezettségnek megfelelni vonakodik, minden napi késedelemért pénzbeli bírságra ítélendı. Az indítvány sorsa nem dılt el; tüzetes, a kérdés minden oldalára kiterjedı tárgyalások után fognak csak határozni.

A francia rabbik eddig minden vallásos kezdeményezéstıl tartózkodtak és tevékenységökben alig emlékeztetett valami arra a nagy jelentıségre, a melylyel egykor a francia zsidóság birt. Annál jellegzetesebb, hogy a vallásos kérdések iránt való érdeklıdésnek felululása, a hivatásos feladatok buzgó felkarolása mindjárt a házassági ügyre terelte a figyelmet és a házasságok

kötésével és felbontásával összefüggő problémák azok, a melyek első sorban és nagyon komolyan foglalkoztatják francia kartársainkat.

Sokkal régebb keletű a házasságügyi kérdésekkel való foglalkozás *Németország*on. A negyvenes évek rabbigyűlésein a házassági intézmények komoly viták tárgyai voltak. A braunschweigi (1844.) kiküld egy bizottságot a házassági törvények „revíziója” céljából és említést érdemel, hogy már az 1845. évi frankfurti gyűlés abba a helyzetbe került, hogy ehhez a bizottsághoz egy kérdést utaljon, a mely még most sincs megoldva.

A bingeni hitközség előjárósága ugyanis a következő ügyet terjesztette a gyűlés elé. Egy férj elhagyta nejét, miután annak egész vagyonát elpazarolta. A fiatal asszony két gyermekkel a legnagyobb inségnek volt kitéve. A kerületi törvényszék megengedte a házasság felbontását és a polgári hatóság azt feloldottnak nyilvánította is. Az asszony ennek folytán ismét polgári házasságot köthetett. Megjegyzendő, hogy Hessenben már akkor kötelező volt a polgári házasság, a mely nélkül a vallási esküvő nem volt megengedve, a rituális válólevél átadását pedig a házasság polgári felbontása előzte meg. A szóban forgó asszonnak alkalma kínálkozott, hogy újból férjhez menjen, de első férje, a ki hűtlenül elhagyta és anyagi romlását okozta, a válólevél átadása fejében oly összeget követelt, a melyet az asszony megfizetni nem tudott. A hitközség most már azzal a kérdéssel fordult a gyűléshez, hogy vajjon nem alkalmazható-e ebben az esetben a דינה דמלכותא דינה talmudi elve?

Azóta a házassági kérdések állandóan napirenden maradtak, de a válólevél ügyét nem tudták dülőre vinni. Még az 1871. évi augsburgi zsinat is, mely a chalicára vonatkozólag a legradikálisabb határozatot hozta, egy bizottság kiküldésével érte be, a melynek tisztje lett volna a következő zsinatnak a házasságok felbontása ügyében javaslatot tenni. De a tervezett harmadik zsinat nem gyűlt egybe. A német zsidók figyelmét más gondok kötötték le és házassági kérdésekkel csak akkor kezdtek ismét tüzetesen foglalkozni, midőn megalakult a német rabbik szövetsége, illetve annak keretében a szabadelvű rabbik egyesülete.

Ez az egyesület második közgyűlésén (1902. július 7.) a válólevél ügyét tárgyalta. Napirendjének második pontja az a kérdés volt: minő intézkedések teendők, hogy oly hitvestársak, a kiknek házassága az országos törvény értelmében felbontatott, a vallási felbontásra is szorítkozhatók legyenek, ha az egyik vagy másik fél azt megtagadja. Az előadó (Plaut-Majnafrankfurt) annak a nézetnek adott kifejezést, hogy a polgári törvény szerint férjétől elválasztott nő, a ki a rituális válólevelet nem fogadja el, גיטתה-nek tekintendő és ennél fogva שיש לה rendelhető ki, a kinek a válólevél a megfelelő formák között átadható. A férj a válólevél átadása után ismét rituális házasságot köthet, a nő természetesen csak akkor, ha a meghatalmazottnak kezéből átvette a válólevelet. Ha azonban a férj vonakodik a válólevelet kiadni, nincs semmiféle kényszereszköz a házasság felbontására és az asszony nem köthet ennélfogva új házasságot. Ebben az esetben a rabbi nem tehet mást, mint a

férjre erkölcsileg hatni, hogy a házasság rituális felbontását ne gátolja meg. Az előadó előterjesztéséhez élénk vita kapcsolódott, de határozatot nem hoztak. Ugyanakkor a chalica kérdésével is foglalkoztak. Hangsúlyozták, hogy a zsidó házassági törvény egyes intézkedései módosítandók volnának, de egyszersmind rámutattak ennek nagy nehézségeire, minthogy ily mélyreható reformok szakadást idézhetnek elő a zsidóságban, a mit minden áron meg kell akadályozni.

Az 1907. január 1-én tartott közgyűlésen ismét szóba kerültek a házassági törvények és egy héttagu bizottságot küldöttek ki, a melynek feladatává tették, hogy az egész házassági törvényre vonatkozólag a következő közgyűlésnek tegyen javaslatot.

Dr. Vogelstein stettini rabbi, az egyesület elnöke az 1908. május 4-én tartott ülésen elő is terjesztette a házassági törvényekre vonatkozó határozati javaslatát, a melynek 4. és 5. pontja a házasságok felbontásával foglalkozik. A 4. pont a német neveknek a válólevélben való említését követeli, az 5. pedig így hangzik: Ha a törvényesen elvált férfi vonakodik a válólevelet kiállíttatni vagy teljesíthetetlen feltételektől teszi függővé beleegyezését, számosabb rabbi hozzájárulásával egy bethdin meghatalmazottat nevezzen ki, a ki a férj helyett állítsa ki a válólevelet.

Döntés azonban ezen a gyűlésen sem történt és az előadó óhajára egy bizottsághoz tették át ez egész ügyet, hogy a teljes anyagot feldolgozza és a következő gyűlésnek jelentést tegyen.*)

Ezen a gyűlésen Vogelstein már nem szállhatott sikra elveiért és két új előadót küldöttek ki azzal a megbizással, hogy a tényállást minden oldalról világítsák meg és a kartársakhoz intézett körkérdések útján szerezzék be a szükséges anyagot. Az egész tárgyalást annak a felelősségnek tudata hatotta át, a melyet a rabbik ily nehéz feladat vállalásával magukra vettek.

A házassági ügy iránt való érdeklődésnek folytonos fokozódása a szakirodalomban is tükröződik. A legkülönbözőbb utakon keresik a súlyos kérdések megoldását és minden esetre elismerést érdemel az a buzgó igyekezet, a melylyel a le nem tagadható bajokat orvosolni iparkodnak, ha sokban nem helyeselhetjük is azok álláspontját, a kik a nagy problémákkal megküzdési próbálkoznak.

A külföldi rabbiknak ily liberális és a hagyományokkal gyakran nem egyező törekvéseiről szólva, fel kell említenünk, hogy egy osztrák lap híradása szerint a podoliai gouvernementben zsidó asszonyok azzal a kérelemmel fordultak a dumához, hogy tiltsa meg a válólevélnek meghatalmazott útján való átadását és szüntesse meg elmebajos asszony férjének abbéli jogát, hogy száz rabbi felmentvénye alapján új házasságot köthessen. A petíciót bizottsághoz utalták.

*) Dr. Maybaum professzor, a berlini hitközség nagynevű rabbija, lapunk buzgó olvasója, ki most is meleg érdeklődéssel viseltetik a magyar zsidóság vallásos élete és a magyar rabbikar törekvései iránt, a házassági kérdések tárgyalásának megindulásakor szives volt Vogelstein elaboratumát a Magyar Izraelben való közlés végett megküldeni. A sok szempontból érdekes, de a magyar rabbikar felfogásától nagyon elütő nézeteket tartalmazó emlékirat közlésére még nem került a sor.

A válólevél kérdése.

Visszatekintés a vitára.

E sorok írója a Magyar Izrael múlt évi 9. számában fölvetette a kérdést, hogy mi legyen vallásunk részéről az eljárás, ha egy polgárilag elvált asszony minden elfogadható ok nélkül nem hajlandó a get-et férjétől átvenni. Tartani kell ugyanis attól, hogy a férj ily esetben csak polgárilag fog újra egybekelni, ha neki a rituális házasság lehetőségét meg nem adjuk. Minthogy a férj újabb házasságának R. Gersom tilalma áll útjában, ajánlottuk a Sulch. Áruch E. H. alapján azt, hogy 100 rabbi hozzájárulása szereztesse meg, ezenkívül pedig irasson a férj get-et és adja át egy soliach-nak, a ki azt az asszony kívánságára neki kézbesítse előírás szerint, de a férj arra is kötelezze magát, hogy az asszony kívánatára bármikor személyesen fogja neki a get-et átadni.

Előttünk lebegett a N. Bijeh. által javasolt eljárás a megtévelyodott asszony esetében.

Mielőtt az e tárgyban megjelent cikkekre rátérnénk, szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy figyelembe veendő, vajjon a válás megindítása az asszonytól indult-e ki és ha igen, ugy alkalmazandó reá a S. Ár. E. H. 77, 2, minthogy sem élni nem kíván férjével, sem tőle válólevelet elfogadni nem akar.

Más az eset, legalább némileg, ha a világi bíróság az asszonyt akarata ellenére választotta el.

Nagyon is tekintetbe jö, hogy a nő erkölcsös életet folytat-e válása után.

Nem lehet ilyennek tekinteni vallástörvényi szempontból, ha rituális elválás nélkül csak polgárilag kelt újra egybe.

Az első főlshóáló egyesületünk tudós és bölcs elnöke, Dr. Schnitzer volt. (M. I. 1911. 10. sz.)

Ő azon eredményhez jut, hogy a föltett kérdésben 100 rabbi járuljon hozzá a férj újabb házassághótéséhez és irasson a férj get-et, melynek *átvételével* és *átadásával* helyettes bizzon meg. (Ezen utóbbi javaslat kissé homályos, de bizonyára ugy kell érteni, hogy a helyettes egyszer a nőt és másodszor a férjet helyettesítse, a mint az E. H. 140. sz. 11. p. előírja.)

Schnitzer álláspontja tehát ugyanaz, mint e sorok írójáé, azzal a különbséggel azonban, hogy „minden egyes esetben vizsgáljuk meg alaposan, hogy miért nem akarja a nő a get-et elfogadni, talán vannak jogos igényei, melyeket teljesíteni lehet.

De érdekes Schnitzer indokolása is. Szerinte, a mint a M. Zs. Sz. Hacófe c. mellékletében is kifejti (II. évf. 3. füzet), R. Gersom tilalmának oka manapság a polgári házassági törvényekkel megszűnt; továbbá javára van még akarata ellenére is az elválás, mert asszony ne maradjon férj nélkül és még más okból is. Főképpen pedig akkor eszközölhető a válás az asszony helyettesítésével, ha már polgárilag újabb házassághó kötött, mert hisz így menekül meg a büntől, melyet különben mint vallásilag házassághórtó elkövet.

Ezen esetben még a 100 rabbi hozzájárulása sem szükséges, míg ellenben, ha az elvált asszony csak egyszer-kétszer vétett az erkölcs ellen, igenis szükséges.

Megemlíti Schnitzer, hogy így jár el a pesti rabbinátus is és csak, ha az asszony polgári válása után polgári házasságra lépett, választja el kényszer-válólevéllel a férj kivánságára és mellőzi a 100 rabbi beleegyezését.

Nem lehet tagadni, hogy Schnitzer javaslata épp annyira könnyítő, mint a hogy megfelel a rigorozitásnak, melylyel a házassági jogban eljárni szoktak.

A harmadik szintén tanulságos fölszólalás Dr. Singer szabadkai kartárs részéről történt (M. I. 1912. 1–2. sz.). Ő azt kívánná, hogy a 100 rabbi beleegyezését mellőzzük, ha az asszony a válólevelet elfogadni vonakodik és hivatkozik E. H. 1, 10 és 77, (nem 67.) 2 pontra, a hol azt olvassuk, hogy a férjnek megengedjük az újabb házasságot válólevél nélkül is, mert a nőnek nincs joga a férfiut örökös nötlenségre kényszeríteni. Ebben igaza van csak-hogy Isserlesz azt is mondja, hogy az engedélyt csak 12 hónap letelte után adjuk meg és hozzá teszi, hogy „így lehet a gyakorlatban eljárni“.

De talán helyes korunkban azon aggálynak kifejezést adni, hogy az esetben, ha a férjnek egyszerűen megengedjük a házasságot, az asszony soha nem fog azon belátásra jutni, hogy neki inkább van szüksége válólevélre, mint férjének és épp ezért szükségesnek mutatkozik a helyetteségi elválási mód.

Singer tud is oly eljárásról, hogy a a 100 rabbi kellékének mellőzésével a férj kinevezett küldöttnek adja a válólevelet és aztán újabb házasságot köthet.

Nem tudjuk azonban meg Singernél, vajjon a kiküldött esetleg az asszonyt is helyettesíti-e.

Singerrel szemben Schnitzer kimutatja (M. I. 3. sz.), hogy a 100 rabbi mellőzése mellett fölhozott auctorok mind vagy kitért, vagy paráználkodó nőről szólnak, de nem a tisztességes nőről, ki rituálisan válni nem akar.

De Schnitzer megfélekedezni látszik E. Háezer 140-ről, a hol Isserlesz igenis ilyenkor is mellőzhetőnek tartja a 100 rabbist. Abban azonban neki igazat kell adnunk, hogy a 100 rabbi beleegyezésének megszerzése korunkban sokkal könnyebb, mint egykoron.

Tekintetbe jön továbbá az is, hogy ha a férj kivánságára történt meg a polgári válás és akkor az esetre nem lehet vonatkoztatni E. H. 140. fejelet 2. pontját.

* * *

A fölvetett kérdéstől eltérőleg és a gyakorlati élet érdekét nem tekintve, tisztán tudományos szempontból vesz részt a vitában „Gur“ (i. h. 4. szám) „R. Gersom házassági tilalma“ c. első cikkével.

Azért is nem reflektál az előtte felszólalókra és pusztán csak a „nyomatott“ decisorokra való hivatkozás Gurnak éppenséggel nem imponál. Az efféle tudást ő csak „jó akarat“-nak minősíti, a mi pedig kevés arra, hogy

valaki magát legujabbkori gáonnak higye. Efajta tudás elég volt a régi időkben, — így véljük helyesen G.-t fölfogni — de most már a kéziratokra és a szövegkritikára kell visszamenni és csak így lehet valakinek igazán nyomós szava.

Gur tehát nem hajlandó nekünk tanácsot adni, sem másokét elfogadni, ő tisztára tudományt akar nyújtani. Vizsgálja tehát a következő kérdéseket:

1. Elterjedt-e a Chérem?
2. Mire vonatkozott a Chérem?
3. A Chérem célja.
4. A Chérem tartama stb. stb.

Egy nagyobb szabásu rabbizsinatot kíván végül, de nem mondja meg, hogy a döntésre hivatott rabbik az orthodoxokból is kerüljenek-e ki, vagy csak a modernek közül.

De Gur mégis leszáll végre a gyakorlat mélységére és bírálja a pesti rabbinátus eljárását, mely a kényszer-válólevelet alkalmazza, ha a polgárilag elvált és újabb házasságot kötött nő vonakodik get-et elfogadni. A „zikkuj get“-et ugyanis kifogásolni lehet, ha a nő újra férjhez akar menni, a mint ez kitűnik a Nodé Bijehudá-ból, az elmebajosról szólva Pedig a pesti rabbinikus eljárásában a nő tényleg csak akkor köthet újabb házasságot, ha a get-et a helyettestől átveszi, hiszen azért marad a get ép állapotban a rabbinátusnál deponálva.

De nem helyesli G. azt sem, hogy a „Zikkuj“ mellett a 100 rabbi beleegyezése is érvényesüljön. Végül ajánlja a „három község“ intézményének megújítását, a melyhez minden kétes eset utasítandó legyen.

De vajjon miféle három községre gondolt, a melyek rabbinátusai oldjanak és kössenek?

Hallunk tehát Gurtól mindenféle érdekes dolgokat és bámuljuk alaposágát, csak azt nem sejteti velünk, hogy mi a véleménye a fölvetett kérdéstről, ha a polgárilag elvált tisztességes nő vonakodik férjétől get-et elfogadni.

Még egy különleges bajba is keveredik Gur cikkével, a mennyiben annak utolsó része a pesti rabbinátus két jeles tagját tiltakozásra szólítja.

Egyszerre nyilatkoznak Dr. Hevesi és Feldmann rabbik (M. I. 1912. 5. sz.) Az első röviden és határozottan csak a tényállás helyes megállapítására szoritkozik; az utóbbi azonban bőven indokolja a pesti rabbinátus eljárását a forrásokból és teszi ugyanazt még egy héber cikkben részletesebben (Hacófe 2. év, 3. füzet). Feldmann helyesen megkülönbözteti az elmebajos asszony esetét, a mikor a get csak formáság és épp azért kell a száz rabbi, azon elvált asszonyétól, ki válólevél nélkül férjhez ment polgárilag, a midőn a kényszer-válólevél az asszonyt azonnal szabaddá teszi.

Fönmarad azonban nézetünk szerint azon ellenvetés, hogy miért mellőzik a száz rabbit, holott a kiküldöttnek „átvivő“ szerepe is van, noha csak másodsorban. De F. szerint a száz rabbi intézménye korunkban már elvesztette értelmét (Hacófe 113. l.) és itt fölmerül a kérdés, hogyan jár el

a pesti rabbinátság az elmebajos asszony esetében? Hiszen itt nem lehet szó kényszeroklevélről.

F. még egy másik eshetőségről is szól, ha t. i. az asszony hosszú idő óta eltűnik és holléte nem tudatik.

Ilyenkor sem alkalmazza a pesti rabbinátság a száz rabbi intézményét, hanem helyettest állít az asszony részére, minthogy feltehető róla, hogy rosszul utra tért és így helyén van a kényszer-válólel. De nem hisszük, hogy ezt is a decisorokkal igazolni lehetne.

Szerény véleményem szerint ilyen esetben a nőt olybá tekinthetjük, mint a ki vonakodik férjétől válóleletet elfogadni.

Végül utalnunk kell arra, hogy mi az álláspontja, ha az elvált nő, ki nem kötött újabb házasságot polgárilag, vonakodik férjétől get-et elfogadni. Dr. Hevesi nyilatkozata szerint azonban a rabbinátság ilyentől tartózkodik.

Még Gur replikájáról (M. I. 1912. 7. sz.) kell megemlékeznünk, melynek első részében érthetetlen ingerültséggel igyekszik magát tisztázni a pesti rabbinátsággal szemben.

A cikk másik része, mint szerzője mondja, összegezése annak, a mit először elmondott és így nem tartjuk szükségesnek annak vázolását. Végül megengedi Gur, hogy „lehet mindezek ellen más nézeteket is fölhozni“ és magáévá teszi a Pitché Tesuba véleményét, hogy a gyakorlatot csak a tudósok gyülekezete állapíthatja meg — tehát: rabbiszinát.

Mig pedig ez létrejönne, azt hisszük, bátran követhetjük Dr. Schnitzer álláspontját és válóleletet adhatunk küldött útján az asszonynak, ha azt férjétől elfogadni nem akarja, komoly okok fölhozása nélkül, még pedig száz rabbi beleegyezésével. Ha azonban a nő kitért vagy házasságtörő, beérjük a kényszer válólelletel. De minden egyes esetben kötelességünk kikérni egy „jeles beth din“ véleményét, akár élő szóval, akár írás útján.

Székesfehérvár.

Dr. Steiner Jakab.

Törvényhűség és szabadelvűség.

A német zsidóságban a közelmúlt két jelentős mozzanatot jegyzett fel. Az egyik az Agudasz Jiszroel megalakulása, a másik a szabadelvű zsidóság programjának megállapítása. A szerint, a mint a vallásos felfogások megoszlanak, örömmel köszöntik avagy sajnálattal veszik tudomásul az egyiket is, a másikat is. Eseményszámba megy mindegyikük és előre látható, hogy nem csekély hatások fognak fűződni hozzájuk. Nem bocsátkozunk ezuttal méltatásukba, de annál az érdeklődésnél fogva, a melyre szélesebb körben is számíthatnak, közöljük az Agudasz Jiszroelre vonatkozó ideiglenes határozatokat, melyeket a kattowitzi nagygyűléstől kiküldött teljes hatalmu ideiglenes bizottság hozott és héber, német és francia nyelven propaganda céljából terjeszt, egyszersmind pedig közzéadjuk a szabadelvű zsidóság programjának irányvonalait, a melyeket a szabadelvű rabbik elfogadtak és a

szabadelvű zsidók egyesületének (Vereinigung für das liberale Judentum) Posenben tartott nagygyűlése elé terjesztettek.

Agudasz Jiszroel.

Programm.

Az Agudasz Jiszroel célja az egyetemes zsidóság mindenkori feladatait a Tóra szellemében megoldani.

Ennek folytán arra törekszik,

1. hogy a hithű (אִשׁוּרֵי אֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל, gesetzestreu, fidèles) zsidóság elszórt részeit, különösen a keleti és nyugati zsidókat szervesen egyesítse és benső közelségbe hozza,

2. hogy a Tóra tanulmányozását és a zsidó nevelést nagy arányokban előmozdítsa, különösen azokban az országokban, a melyekben erre az előmozditásra szükség van,

3. hogy a zsidó tömeg (הַמַּסֵּה עִמּוּנֵנוּ, la masse juive) gazdasági helyzetét javítsa azokban az országokban, a melyekben nagyon nehéz viszonyok között élnek és Palesztinában,

4. hogy segélyakciókat szervezzen és támogasson szükség esetére,

5. hogy zsidó szellemtől áthatott sajtónak és irodalomnak fejlődését előmozdítsa,

6. hogy a tórahű zsidó egyetemességet kifelé képviselje és azt a Tóra valamint annak hívei ellen intézett támadásoktól megóvja.

Tagok.

Az Agudasz Jiszroel tagja lehet minden hithű (כָּל אִישׁ מִשְׁלֹמֵי אֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל, tout juif croyant) zsidó, ki az Agudasz Jiszroel programját helyesli. Minden tag arra kötelezi magát, hogy az Aguda pénztárába tehetsége szerint bizonyos járulékot, de legalább két márkát fizet. A helyi csoportoknak jogukban van az igazgató tanács jóváhagyása mellett költségeik fedezésére külön járulékokat szedni.

Szervezet.

A helyi és országos csoportok szervezetei mellett, a melyeket saját szükségleteikhez képest helyi szabályzataik értelmében alakítanak, az egyetemes szövetség szervei:

1. a nagygyűlés,
2. a választmány,
3. az igazgató tanács,
4. a tóratudósok (rabbi, מְעַשֵּׂת מְדִינַת הַרְבֵּי, conseil rabbinique) tanácsa

A nagygyűlés az egész szövetség legfelsőbb szerve, tagjai a helyi egyesületek küldöttjei, a kiket egyforma szabályzat szerint választanak. Minden 200 tag egy küldöttet választ a nagygyűlésbe. Küldöttekül, a választmány és az igazgató tanács tagjaiul csak olyanok választhatók, a kik felfogásban és gyakorlatban a hagyományozott tan rendelkezéseit követik.

A szabadelvű zsidóság programjának irányvonalai.

I. A szabadelvű zsidóság a zsidó vallás lényegét annak örökkévaló igazságaiiban és erkölcsi alaptörvényeiben látja, a melyeknek történeti rendeltetése, hogy világvallássá legyenek.

II. A zsidó vallás örökkévaló igazságai és erkölcsi alaptörvényei, a melyekben a zsidóság minden *kora és iránya* egyez, a következők

1. Az egyetlenegy, isztán szellemi, szent Istenről, az igazság és szeretet Istenéről szóló tan.

2. Az ember Istenhez való hasonlóságáról (*Gottesebenbildlichkeit*) és lelkének halhatatlanságáról, az erkölcsi szabadságra való erejéről és mindmagasabb erkölcsi és szellemi tökéletesedés felé haladásra való rendeltetéséről szóló tan.

3. A minden embernek isten eredete (*Gotteskindschaft*) és az emberiség abbéli rendeltetéséről szóló tan, hogy a messiási békeideálhoz igazság, igazságosság és szeretet által mennél jobban közeledjék.

III. Izraelnek a Gondviseléstől megszabott feladata vallását tisztaságában megóvni és hirdetni, mellette a példa élő erejével és áldozatkész odaadással tanuskodni és így az istenországnak a földön való megalapításáért működni.

IV. A zsidó vallás történeti alapja a Szentírás, valamint a zsidóságnak abból kiinduló továbbfejlődése a biblia után való irodalomban, a talmudban, a jelenkorig terjedő rabbinikus és vallásbölcseleti irodalomban. Ezeknek a vallási kutfőknek történetkritikai méltatása a zsidóság tudományának egyik feladatául rendelendő.

V. A zsidóság mint történeti vallás örökkévaló igazságainak és erkölcsi alaptörvényeinek történeti feltételektől függő vallásképzetekben és megjelenési formákban is adott kifejezést. Minden nemzedék a neki sajátos vallásos képzetekben és kifejezési formákban tette magáévá az atyák hitét. A szabadelvű zsidóság tehát egy haladó fejlődés elismerésének álláspontján áll, a melynél fogva a zsidóságban minden kornak megvan az a joga és kötelessége, hogy lényeges tartalmának megóvása mellett történeti feltételektől függő vallásos képzetekről és megjelenési formákról letegyen, azokat tovább képezze és újakat alkosson.

VI. Ez a kötelesség kiváló komolysággal a jelenkornak szól. A zsidóknak egy oly kor szellemi kulturájába és szociális életközösségébe való belépése által, a mely új ismeretek által szellemi szemkörét bővítette és az élet minden körében átalakult, számos hagyományozott képzet, intézmény és szokás a tudatból és az életből eltűnt és így tartalmát és jelentőségét veszítette. A jelenkorban végbe menő fejlődés az elé a nagy és felelősséggel teljes feladat elé állit bennünket, hogy a történeti feltételektől függő vallási képzetekkel és megjelenési formákkal szemben állást foglaljunk.

VII. Oly *vallási képzetek*, a melyek a zsidó istentan tisztaságát elhomályosítják, a zsidó vallás tartalmából kirekesztendők.

VIII. Tekintettel a megjelenési formáknak a vallásos élet és a zsidó vallás fentartására nézve való nagy jelentőségére, a multhoz való kegyeletes támaszkodással mindazok az intézmények és szokások megóvandók és új élettel ellátandók, a melyek az *egyest* még most is eleven vonatkozásba hozzák Istenhez, mindig újból erkölcsi életfeladatára emlékeztetik és mindennapi életébe a nyugalom és magára eszmélés pillanatait viszik, a melyek megszentelik a *családi életet*, a zsidó háznak megadják sajátos szentségét és hangulatát és kifejezést adnak az élők és elhunytak iránt való kegyeletnek, a melyek megerősítik a *hitközösség* kötelékét, megszilárdítják a hithűséget, és nemes zsidó önértetet ébresztenek. Az oly szabványok, a melyek ezeknek a feltételeknek nem felelnek meg, nem bírnak kötelező erővel.

IX. Ez alapelvek értelmében az *egyestnek vallásos életére* nézve a következő követelmények mellőzhetetlenek :

1. Szombat és ünnepnapok, a legjelentősebb vallásos gondolatok és emlékek eme hordozói, házi ünneplés és az istentisztelet látogatása által megü lendők. Ezeken minden kerülendő, a mi méltó megünneplésüket zavarja ; a mi azon csorbát nem ejt, nem tekinthető tilosnak. Ezért a nyugalom parancsának kiterjesztéséből eredő megnehezítések nem tarthatnak igényt érvényre. De minden hétköznapi munka mellőzendő.

Mindaddig, míg ennek a követelménynek egész teljességét a gazdasági viszonyok gátolják, a házi nyugalom, az istentisztelet látogatása és a péntekeste, valamint az ünnepek előestéinek ünneplése fokozott gondozásban részesítendő. Ünnepeles szokásaik : a gyertyák gyújtása, a szülők áldása, a bor és kenyér felett való hálamondás, széder és chanukka-ünnepség régi jelentőségükben tovább éljenek házainkban és új szentséggel övezendők.

2. A mindennapi házi ima mint a vallásos élet előmozdításának egyik legértékesebb eszköze gondozandó.

3. Szent kötelesség a családi élet jelentőséges mozzanatainak vallási szentséget adni.

a) A zsidósághoz való hozzátartozandóságot a születés adja meg. A *körülmetelés* szentséges intézménynek marad meg. Ha más hitfelekezetek tagjai tiszta szívvvel és igaz meggyőződéssel a zsidóságra kívánnak áttérni, a zsidóság mint az emberiség vallása nyissa meg előttük kapuit.

b) Fiúk és leányok számára előkészítő oktatás után istentiszteleti *avató-ünnepség* tartandó, mint a gyülekezetbe való beiktatás.

c) A házasságkötés csak a vallási *esküvő* által nyeri szentségét. A templom fennállásához kötött papi törvények és a családi és örökösödési jognak a régi zsidó államiság számára rendelt intézkedései a vallási esküvőt nem gátolják. A házasságok rituális felbontása férj és feleség egyenjoguságának alapján nyugodjék és polgári válás vagy a házasság érvénytelenítése után az egyik vagy másik házastól okozható rosszakaratu akadályok ellen biztosítandó. A rituális felbontás formája egyszerűsítendő.

d) A haldoklók és elhunytak iránt való kegyes szolgálatok szent kötelességek és ennél fogva minden esetben, tekintet nélkül az életmódra, a

halálnemre és a temetkezés módjára teljesítendő. A legközelebbi rokonok halálának évében és évfordulóin a kegyelet az emlékezés régi szokásaiban, az istentiszteleteken való részvételben annak kaddisimájával és kegyes adományokban nyilvánuljon.

X. A ki ezeknek a múlhatatlan követelményeknek megfelel, vallásos zsidónak tekintendő. Minden további, az egyest illető hagyományos szabványnak megtartását a szabadelvű zsidóság az egyes vallásos érzelületére bizza; a jámborságnak a külső cselekedetek mértéke szerint való értékelését elveti és csak azt tekinti értékesnek, a mi az egyesben jámbor érületet képes ébreszteni, az erkölcsi tettet előmozdítani és vallásos igazságokat és élményeket szemlélhető módon emlékezetbe hozni.

XI. A zsidó *vallásfelekezetnek* az istenházában, iskolában és gyülekezetben való vallásos életére nézve mellözhetetlenek a következő követelmények:

1. A nyilvános istentisztelet méltóságos kialakítására a legkomolyabb gond fordítandó. Miként a szombat délelőtt, úgy a péntek este, különösen nagyobb hitközségekben ünnepélyes prédikációs istentisztelettel tüntetendő ki. Kezdeté a naptári számítástól függetlenül minden hitközségtől szükségleteihez képest állapítandó meg. A rohasono és jomkippur magasszentségű ünnepeknek hagyományos jellege megóvandó, épp úgy a peszach, sovuosz és szukosz ünnepeké, a melyek különösen a bibliától elrendelt napokon ünnepi prédikációs istentiszteletekkel kitüntetendők. Chanukka, purim és tisobeav történeti emléknappokként jelentőségüknek megfelelő módon ünneplendők.

2. Az istentisztelet tartama szombaton és ünnepeken, az engesztelő napot kivéve, tetemesen rövidítendő. Az imák ismétlése lehetőleg kerülendő.

3. A héber nyelvnek az istentisztelet középpontjában álló imáknál való megtartása mellett a német anyanyelvnek imában és énekekben széles tér engedendő.

4. Az imákból azok az óhajok kiküszöbölendők, a melyek nem szívünkbeli való igazságok. A megtartandó héber imák kell, hogy tartalom és formára nézve a jelenkor vallásos gondolkodásával és érzésével összhangzásban legyenek.

5. Hogy a gyülekezet az istentiszteleten való cselekvő részvétel számára fokozott mértékben megnyerhető legyen, egyszólamu héber és német gyülekezeti ének lehetőleg orgona vagy harmoniumkísérettel honosítandó meg.

6. A Tóra egy vagy három évi ciklusban héberül és azután német fordításban, a haltora szabad szemelvényekben németül felolvasandó.

7. A hétköznapi istentisztelet ugyanazok szerint az alapelvek szerint méltóan alakítandó, mint a szombati és ünnepi istentisztelet.

8. Az istentisztelet megtartása az imádkozók számától független.

9. A házi vallásos nevelésnek támogatása végett vagy az előestén, vagy délután külön ifjusági istentisztelet tartandó vallásos beszéddel. Oda kell hatni, hogy a tanuló ifjuságot a főünnepeken az iskolalátogatás alól felmentsék.

10. A vallásoktatás a serdülő nemzedéket erkölcsi életmódra és vallásos világnézetre, a meggyőződés hűségére és a gyülekezet vallásos életében

való eleven részvételre nevelje. Ennek a *célnak* az elérése végett *feladata* megismertetni és megszerettetni Izrael régi szent irodalmát, annak eredeti nyelvén is, kimutatni annak elenyészhetetlen vallásos jelentőségét, a zsidó vallás fejlődése iránt való érdeket fakasztani, a zsidó nép története iránt lelkesedést ébreszteni, a tudomány elfogulatlan elismerése mellett a világnézet kérdéseibe és a jelenkor vallásos problémáiba bevezetni, hagyományos vallási képzetek és megjelenési formákkal szemben fennálló ellentéteket azok történeti jelentőségének méltatásával tapintatosan tárgyalni és az ősök hitéhez való hűség mellett a hazához való szeretetet és az emberiség feladatai iránt való érdeket felkelteni.

11. Az iskolából elbocsátott ifjuság ifjusági egyesületekben a zsidóság vallásos feladataiért való munkálkodás számára megnyerendő.

12. A zsidóság tudománya kiválóan előmozdítandó és terjesztendő, hogy általa a zsidó vallás minél jobban gyarapodjék bensőségben és mélységben és az iránta való tisztelet fokozódjék.

13. A rabbik, tanítók és előimádkozók szaktudományi képzése a jelenkor szükségleteinek megfelelő módon történjék.

14. A hitközségi feladatokban való közreműködésbe, különösen a jótékonyosság és a szociális gondozás terén, lehetőleg valamennyi hitközségi tag belevonandó.

15. A nőnek a vallásos és hitközségi életben való részvétele nélkülözhetetlen. Miként a vallásos kötelességben, úgy a vallásos jogokban is teljes rész jusson neki.

XII. Ezeknek a követelményeknek megvalósítása miként az *egyes* szabadelvű zsidónak, úgy különösen a szabadelvű gyülekezeteknek sürgős kötelessége. Hogy ebben különös helyi viszonyokra mennyiben kell tekintettel lenni, az egyes hitközségekre és azok hivatott közegeire van bízva. Oly hitközségi intézmények, a melyekre vallásos szükségleteinek kielégítése végett akár csak a gyülekezet kisebbségének van szüksége, feltétlenül fentartandók. Németország szabadelvű rabbijainak egyesülete egész határozottsággal a zsidóság vallásos egysége mellett kardoskodik. Ezért azt az állítást, hogy a zsidóságban felekezeti különféleség van, igaztalanként és a hitközségek szétszakítására irányuló minden kísérletet nem zsidó és kárhuzatosként visszautasít.

XIII. Németország szabadelvű rabbijainak egyesülete ez alapelvek és feladatok tudományos fejtegetésének, valamint a vallásos élet számára való részletes gyakorlati kialakításának komoly munkában egyértelműleg akarja tevékenységét szentelni; különösen feladatának tekinti ezeket az irányvonalakat, az azokból eredő részletkérdések tárgyalása által megokolni és kiegészíteni.

A szabadelvű német rabbik egyesületét az a szent meggyőződés tölti el, hogy csakis ezen az úton lesz módjában a hagyományozott vallást korunk gondolkodásával, érzésével és életlehetőségeivel kiegyeztetni, vallásunk fel-emelő alapigazságai és erkölcsi ideáljai számára vallásban és életben működni, ébrentartani annak tudatát, hogy a zsidóságnak a jelenben szük-

séges helye és a jövő számára pótolhatatlan jelentősége van és így legyőzni a vallásos közönyt és a zsidóságtól való elidegenedést és az évezrekben helyt állott hűséget a jövő nemzedékekre örökül hagyni.

A szabadelvű zsidók egyesületének Posenben október hó 13-án tartott nagygyűlése az irányelvek tüzetes megvitatása után a következő határozati javaslatot fogadta el :

I. A Vereinigung für das liberale Judentum in Deutschland a szabadelvű rabbiktól a tizenötös bizottság előmunkálatai alapján megállapított irányvonalakat jelentőséges tetteként és kiváló haladásként köszönti a vallásos szabadelvűség terén, tanban és életben.

II. Az egyesület az irányvonalakat a szabadelvű fejlődést célzó munkája alkalmas alapjának tekinti és a szerint fogja tevékenységét erőteljesen kifejteni.

III. A szabadelvűség alapelveihez hiven az egyesület a ma tett előtervezés értelmében a tagok lelkiismeretes meggyőzésére bizza, hogy az irányvonalaknak az egyes vallásos életét illető követelményeivel szemben állást foglaljanak.

A középiskolai hitoktatók helyzetének rendezése.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter ur 161801/1911. számú rendeletét a hitoktatók egyéni és a felekezet egyetemes szempontjából egyaránt a legnagyobb örömmel üdvözöljük, mert reményt nyújt arra, hogy a meglevő kiáltó sérelmek orvoslásával jobb jövő derül nemcsak magukra a hitoktatókra, hanem a hittanítás ügyére is. Mert valamint a hitoktatásnak általánosan felpanaszolt eredménytelensége jórészt a hitoktatók helyzetének bizonytalanságára vezethető vissza mint végső okra, azonképpen e helyzet megszilárdításától várható a hittannak elméletben eddig is eléggé hangoztatott fontosságához mért tanítási eredmény.

De ha ez a megállapítás helyes, alig érthető (ha csak az örökösen hangoztatott pénzügyi nehézségekben nem rejlik az oka), hogy a rendelet miért veszi tervbe csupán a *középiskolai* hitoktatók helyzetének rendezését. Hiszen az alsóbbfoku iskolákban ugyanazok a sérelmek és ugyanazok a bajok állnak fenn, ugyanazon okokból eredőleg. Továbbá: bár a rendelet nem említi kifejezetten, mégis úgy látszik, hogy a rendezés csak az *állami* középiskolák hitoktatóira nézve van tervbe véve. Hát ugyan a más jellegű középiskolák hitoktatói mit vétettek? Ha valahol, itt el lehet mondani: Quod uni justum, alteri aequum.

Pedig magának a rendezésnek célját a rendelet elismerésre méltó szabotossággal jelöli meg abban, hogy a hitoktatók a hittan tanítását fontosságához képest állandó hivatásnak tekintsek s így a hit- és erkölcsstan tanításában megkívánt ma már nagyfoku követelményeknek is megfelelhessenek. Hát hiszen elméletben könnyű megmondani, miképpen volna elérhető a cél :

kellő képesítést kell követelni a hitoktatótól és megfelelő javadalmazásban részesíteni őt! Vagy pontosabban: ha a hittan valóban egyenrangú tárgy a többi tantárggyal, a hittan előadója ugyanazon képesítéssel és ugyanaz on jövedelemmel is bírjon, mint a többi tárgyak tanítói.

Csakhogy a kivitelben ennek nagy akadályai vannak abban a körülményben, hogy a hitoktatónak voltaképpen két gazdája van: a felekezet, mely a képesítést adja neki — mert ennek jogát okvetlenül fenn kell tartani a felekezet számára — és az állam, melytől jövedelmét vagy annak legalább egy részét kapja. Sőt komplikálódik is a helyzet még azáltal, hogy bizonyos mértékig az államnak is beleszólást kell engedni a hitoktató személyi minősítésének kérdésébe, mert az államnak kétségtelenül ügyelni kell arra, hogy a hitoktató nemzeti szempontból és a tanítás általános színvonalának és összehangjának szempontjából kifogás alá ne essék. Habár tehát az államnak és a felekezetnek ebben a kérdésben egy is a végcélja, mégis olyan divergáló érdekek is forognak fenn, a melyeknek összeegyeztetése nem csekély nehézséget okoz.

Ezen általános fejtegetések után a rendezésre vonatkozólag az alábbi szempontok szerinti részletezéssel a következőket terjesztem elő

1. A rendezés legyen igazságos és méltányos, azaz ne csak az állami, hanem minden egyéb jellegű középiskolák hitoktatóira is terjedjen ki. Mert mi értelme van a különbség tételének? A hitoktató nem végzi-e ugyanazon munkát itt és ott? Miért maradjon hát az egyik hitoktató az eddigi alsóbbrendű helyzetben, mikor a másik kiemelkedik belőle?

2. A rendezés legyen gyökeres, azaz ne szoritkozzék csupán a középiskolákra, hanem terjesztessék ki *legalább* is a középiskolákkal megközelítően egyenrangú minden tanintézetre, tehát a felső kereskedelmi és felső ipari iskolára, a tanító- és tanítónőképző intézetre a felsőbb leányiskolára és a polgári iskolára. E minimális követelésen túl azonban óhajtandó a kérdés hasonló szellemű megoldása minden más tanintézetben is, a hol csak a hittan kötelező tantárgyként szerepel, mert a valláserkölcsi nevelésnek a miniszteri rendeletben hangoztatott „nagy fontossága“ egyforma erővel szól minden iskolanem érdekében és mert a fennálló bajok gyökeres és végleges orvoslása csakis így remélhető.

3. A rendezés egyformán tartsa szem előtt a felekezeti autonómia és az állami felügyelet elvét. Amabból következik, hogy a hitoktató személyének kijelölése az érdekelt felekezetnek joga kell, hogy maradjon ezentul is. Ez másként nem is képzelhető, mert a hitoktató kezébe van letéve a felekezet ifjuságának valláserkölcsi nevelése és irányítása. Hogy pedig erre ki alkalmas, azt nem ítélheti meg más, mint maga a felekezet. Viszont az államtól sem lehet elvitatni azt a jogot, hogy a már említett nemzeti és általános pedagógiai szempontból meg ne vizsgálhassa a javaslatba hozott hitoktató alkalmas voltát, sőt tekintve, hogy a hitoktató jövedelmét is egészben vagy részben az államtól nyeri, a méltányosságnak is követelménye, hogy az illetékes felekezeti hatóság vagy testület által javaslatba hozott hitoktató, csakis **állami megerősítés, illetve kinevezés alapján működhessék.**

4. A rendezés szorosan állapítsa meg a hitoktatói képesítés föltételeit. A képesítés fokozatai a következők lennének :

- a) Rabbi-oklevél. Hitoktatásra képesít bármely iskolában.
- b) Tanári oklevél, kiegészítve a felállítandó hitoktatói magasabb szaktanfolyam sikeres elvégzését igazoló oklevéllel. Hitoktatásra képesít oly iskolában, a minőre a tanári oklevél szól.
- c) Tanítói oklevél, kiegészítve a hitoktatói alsóbb szaktanfolyam sikeres elvégzését igazoló oklevéllel. Hitoktatásra képesít elemi és polgári iskolában.

A hitoktatói szaktanfolyamokról itt csak annyit kívánok megjegyezni, hogy az orsz. rabbiképző , illetve izr. tanítóképző-intézettel kapcsolatban volnának célszerűen felállíthatók.

5. A rendezés a hitoktatók javadalmazását kettős rendszerre alapítsa, meg pedig az óradijas és a fizetéses rendszerre. Az óradijas hitoktatók megbízás, a fizetésesek kinevezés alapján működnek. Ide vonatkozó határozmányok

a) Működésben lévő rabbik, tanárok vagy tanítók (utóbbiak a megfelelő képesítés esetében) csakis megbízott hitoktatók lehetnek. Heti óraszámuk nem lehet több, mint azon iskola rendes tanárainak kötelező óraszám, a melynél működnek. Korpótlékban olyanformán részesítendőek, hogy óradijuk szolgálati idejükhöz képest arányosan emelkedik. Óradijaik a hitközség részéről élvezett fizetésükbe semmiféle formában be nem tudhatók. Megbízásukat a hitközség fölterjesztésére a miniszter úrtól nyerik.

b) Hitközségi szolgálatban nem álló rabbik, tanárok és tanítók (utóbbiak megfelelő hitoktatói képesítés esetén) mint kinevezett hitoktatók oly fizetésben, korpótlékban és előlépésben részesülnek, mint azon iskola rendes kinevezéssel bíró tanárai, illetve tanítói, a melyhez ki vannak nevezve. Összes javadalmaikat az államtól kapják, kivéve a nyugdíjat és özvegy-, árvaellátási díjat, melyet addig, míg az Orsz. Izr. Nyugdíjintézet létesül, azon hitközség tartozik nekik kötelezően biztosítani, a melynek területére ki vannak nevezve. Ez az intézkedés egyfelől abban találja okát, mivel a tanári oklevéllel nem bíró rabbi-hitoktatók törvény szerint nem lehetnek tagjai az orsz. tanári, illetve tanítói nyugdíj-intézetnek, másfelől abban a méltányossági okban, hogy a felekezet, illetve hitközség, mely a kinevezésbe oly módon foly be, hogy az ő *hármás kijelölése* alapján történik a hitoktató kinevezése, némileg hozzájáruljon a hitoktató javadalmának fedezéséhez. Ilyen hitoktató kinevezését akkor kérheti a hitközség, ha megfelelő képesítésű saját alkalmazottai nincsenek, vagy ha azok akár voltaképpeni hivatásukban, akár a hitoktatásban már kellően foglalkoztatva vannak. A kinevezett hitoktató fegyelmi fóruma első fokon a felekezeti, másod fokon a tanügyi hatóság, a külön e célra szerkesztett fegyelmi szabályzat alapján hozandó ítéletet minden esetben a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur bírálja fölül. A kinevezett hitoktató-tanár typusa Ausztriában részben már meg van valósítva.

Megjegyzés az 5. a) ponthoz. Az ideális állapot ugyan az volna, hogy csupa hivatásos (kinevezett) hitoktató működjék és ez maradhat is a jövőben

elérendő fejlődés végső célja. De részint a most még tulinagynak látszó pénzügyi megterhelés lehető elkerülése végett, részint pedig azért, mivel kellő számu hivatásos hitoktató egyelőre nem állana rendelkezésre és végül azért is, hogy a jelenleg legnagyobb részt elégtelen fizetés mellett szolgáló rabbik (és tanítók) kiegészítő jövedelmüktől el ne essenek, a megbizott hitoktató kategóriáját is fel kellett állítani, de a heti óraszámot illető, fent jelzett korlátozással, azért, hogy az illető sajátképpen hivatásától tulságosan el ne vonassék. A megbizott hitoktatók óradíjával elfogadható az ágh. ev püspökök értekezletének megállapítása (M. Izrael 1912 80. lap).

A hittan heti órászáma tekintetében a miniszteri rendelet megállapításai kiegészítendők azzal, hogy a tanulók számára való tekintet nélkül két egymást követő osztálynál több semmi esetre sem vonható össze. Ily intézkedést a fegyelmi és tanulmányi szempontok tesznek elengedhetetlen szükségessé.

6. A rendezés állítson be *szakfelügyeletet* oly formán, hogy a hitoktatók menetének és eredményének ellenőrzésére szakfelügyelőket rendel ki, még pedig középiskolákra nézve tankerületenkint, a többiekre nézve pedig megyénkint, egy rabbi vagy más kinevezett hitoktató személyében. A szakfelügyelőket a községkerületi közgyűlés, esetleg más felekezeti testület évenként választja és gondoskodik utiköltségeik, illetve napidijaik fedezéséről. A szakfelügyelő az öt választó testületnek jelentést tesz, a melyet ez saját észrevételeivel kiegészítve a miniszter urhoz terjeszt fel.

7. A szükségessé váló Átmeneti Intézkedések alapgondolata az legyen, hogy szerzett jogok lehetőleg ne érintessenek. A most működő hitoktatóknak a hiányzó képesítés megszerzésére elegendő idő adassék s ha a képesítést nem tudják vagy nem akarják megszerezni, megfelelő végkielégítéssel kártalaníttassanak.

Kolozsvár.

Dr. Eisler Mátyás.

Az Országos rabbiegyesület választmányi gyűlése.

Választmányunk okt. 22-én a pesti hitközség székházában ülést tartott, a melyen Dr. Schnitzer Ármin elnök, Dr. Neumann Ede alelnök, Dr. Edelstein Bertalan pénztáros, Dr. Hevesi Simon ellenőr, Dr. Venetianer Lajos jegyző, Dr. Blau Lajos, Dr. Feldmann József, Dr. Guttmann Mihály, Dr. Kecskeméti Lipót, Dr. Kiss Arnold, Dr. Klein József, Dr. Klein Mór, Dr. Rosenthal Tóbiás, Dr. Schwarz Mór és Dr. Steinherz Jakab választmányi tagok, továbbá Breuer Soma, Dr. Eisler Mátyás, Dr. Flesch Ármin, Dr. Friedmann Gyula, Fürth Ferenc, Grosz Péter, Dr. Jordán Sándor, Dr. Kelemen Adolf, Lebovits József, Liebermann Jakab, Marmorstein Lipót, Dr. Neumann József, Dr. Rubinstein Mátyás, Dr. Schweiger Lázár, Dr. Singer Bernát, Dr. Spiegel Ármin és Dr. Vágvölgyi Lajos mint vendégek vettek részt. Dr. Bacher Vilmos diszelnök, a ki az egyesület alapítása óta annak minden gyűlésén megjelent és minden munkája és tö-

rekvése iránt a legélénkebb érdeklődést tanusítja, az egybegyültek mély sajnálatára gyengélkedése miatt kénytelen volt távolmaradni.

Dr. Schnitzer rövid elnöki megnyitója után Dr. Neumann emelkedett szólásra és a következő beszédet mondotta :

Tanácskozásainkat hadd előzze meg a hódolat kifejezése, a melylyel annak a férfinak tartozunk, a ki egyesületünk fennállása óta párját ritkító hűséggel, odaadással és buzgalommal szolgálja annak céljait, gondozza feladatait és érdekeit, a ki első vezére, egyszersmind pedig legserényebb munkása is.

Egy félszázad gazdag tevékenységének, nagy eredményekkel és sikerekkel áldott munkájának lezárulása alkalmat adott hűveinek, hogy leróják iránta hálájuk tartozását, bizonyosságot téve arról, hogy tudatában vannak annak, hogy minő értéket jelent reájuk nézve lelkeszi működése, minő értéket az a dicsőség, a mely nevéből gyülekezetére árad. Felséges urunk kegye legmagasabb elismerésének jelével diszitette nagyméretű közéleti működését és egyesületünk örömmel köszöntötte a kiemelkedő mozzanatot, a mely nekt alkalmat kínált, hogy koszoruját nyujtsa a nemes bajnoknak. A nap jelentőségét és az Ore elnökének érdemgazdagságát legalább némileg tükröző ünnepeket : hálaadó istentiszteletet, diszgyűlést és ennek keretében tudományos előadásokat terveztünk. A komáromi hitközség is örömmel látta, hogy nagyrabecsült lelkivezére iránt szeretetünk és hálánk adóját le akarjuk róni. Már az ünnepség napja ki volt tűzve, előkészületeink befejezve, midőn m. t. elnökünk azzal a kijelentéssel döbbsentett meg bennünket, hogy az ünnepek egészségét veszélyeztethetnék és arra kért, hogy azoktól álljunk el. Akarata előtt meg kellett hajolnunk. Fájó szívvel mondtunk le a tervezett ünnepegről és mulhatatlan kötelességet teljesíték, midőn egyesületünk két kitünő tagjának, Dr. Blau Lajos és Dr. Eisler Mátyás uraknak, a kik a felolvasásokra felkérésem folytán vállalkozni kegyesek voltak, szives készségükért hálás köszönetet mondok. Nagyon kevés az, a mit tehattunk. Az elnökség üdvözlő irattal köszöntötte, lapunk szerkesztősége diszszámot szentelt neki. Most pedig, midőn viruló egészségben és friss erőben tisztelhetjük körünkben, midőn itt van ismét közöttünk, élünkön a vezér, a kin valóra vált az ige *ואברכך ואנחה שמך והיה ברכה*, a legmelegebben köszöntöm és azzal az óhajjal, hogy teljesejék rajta szombati leckénk másik szava is *וקייה יהיסי בה* *ועשו אבר כנשרים*, azt az indítványt teszem, hogy a mai választmányi ülés jegyzőkönyvében örökítsük meg érdemeit és ezt a jegyzőkönyvet a komáromi hitközséggel is közöljük.

A jelenlevők felállással adtak kifejezést az ünnepelel elnök iránt való ragaszkodásuknak és nagyrabecsülésüknek, a választmány egyértelmű lelkesedéssel fogadta el az indítványt, Dr. Schnitzer pedig meleg szavakkal köszönte meg az ünneplést és ígéretet tett, hogy a jövőben is hűséggel és odaadással fogja szolgálni az egyesület céljait.

Az ovációt jelentések követték, a melyek tanubizonyosságot tettek az egyesület iránt való érdeklődésnek fokozódásáról, tekintélyének emelkedéséről és arról az élénk tevékenységről, a melyet vezetősége kifejt. Élénknek

nevezzük ezt a tevékenységet, noha munkánk zajtalansága talán egyesekre azt a benyomást teheti, hogy az arra hivatott kezek pihennek. Úgy véljük, hogy egyesületünk komolysága és méltósága kizárja a sok nyilvános szereplést és hogy a magyar rabbikar érdekeit úgy szolgáljuk legjobban, ha összeköttetést keresünk felekezeti életünk mértékadó tényezőivel és azok jóakarátát iparkodunk kivívni számára. Az elért eredmények bizonyítják felfogásunk helyességét. A közalap, az lmit, több hitközség jelentékeny összegekkel támogatja egyesületünket és az a körülmény, hogy a kerületi elnökök gyűlése érdekeink és céljaink lelkes pártfogójának és gondos előmozdítójának, Dr. Mezey Ferencnek előterjesztésére az állami szubvencióból tetemes összeget — 900 koronát — szavazott meg, bizonyítéka annak, hogy illetékes férfiak helyeslik működésünket és súlyt helyeznek reá. Ennélkül az anyagi támogatás nélkül nem lettünk volna képesek lapunkat megindítani és fentartani és nem gondolhattunk volna arra, hogy azt a segélyalapot létesítsük, a mely, ha kellőképpen felkaroljuk, módot fog nyújtani, hogy tagjainkat szükség esetén némi anyagi segélyben is részesítsük. De ennél az anyagi támogatásnál még sokkal értékesebbek reánk nézve azok az erkölcsi eredmények, a melyekre törekvéseink utalhatnak. Egyesületünk tényezővé vált, a melyet most már nem hagynak figyelmen kívül, a magyar rabbikarnak lapjában kifejezésre jutó óhajai nem hangzanak el hatás nélkül és a megvalósulás felé közelednek oly remények, a melyeknek teljesedésében még néhány évvel ezelőtt nem mertünk hinni. Nem hivalkodunk sikereinkkel, de rá kellett mutatnunk becsületes és céltudatos munkánk eredményére azokkal szemben, a kik szeretnék, ha gyorsabb tempóban haladnánk és hangosabban dokumentálnók, hogy buzgólkodunk a reánk bizott ügynek szolgálatában. Még a legtürelmetlenebbeknél is melegebben óhajtjuk kitűzött céljaink elérését, de hogy feljűk közeledhessűnk, gondos mérlegeléssel kell megválogatnunk az eszközöket és biztosítanunk magunknak felekezeti életűnk világi vezérférfiaiűk jóakarátát, a mely annál értékesebb reánk nézve, minthogy soha sem tapasztaltuk, hogy érte meggyűződésűnköt vagy nézeteiűk függetlenségűt fel kellett volna áldoznunk.

Az államsegélyből való részesedésről szóló elnöki jelentés volt a választmányi ülés napirendjének első pontja. A választmány örömmel vette azt tudomásul és lelkes szavakkal fejezte ki köszönetűt Dr. Mezey Ferencnek, a ki ez alkalommal is tanujelűt adta az egyesület iránt való nagy értékű rokonzésűnek és törekvései iránt való meleg érdeklődésűnek. Az egyesület hálaja a jegyzőkönyvben jut majd kifejezésre

Annál szomorubb benyomást tett Dr. Schnitzer másik jelentése, mely a hitközségek támogatását kérű felhívás vajmi csekély eredményéről szűt. Nagyon kevés gyűlekezet csatlakozott csekély anyagi támogatással azokhoz, a melyek eddig is pártfogásban részesítették egyesületűnköt. A választmány ezt az egyesület tagjaihoz intezett azzal a kérelemmel vette tudomásul, hogy a hitközségek jóakarű figyelműt az Ore felhívására irányítani sziveskedjenek.

Dr. Neumann Ede abbeli jelentésűt, hogy az egyesületet a Schwarz Jakab csáktornyai kartársűnk legfelsűbb kitűntetésűe alkalmából rendezett

ünnepeken és az Országos Tanítóegyesületnek Tapolcán tartott gyűlésén képviselte és az Ore üdvözetét tolmácsolta, köszönettel vették tudomásul, úgy szintén Dr. Steinherz Jakab jelentését, hogy Büchler Pinkász moóri rabbi jubileumán elnöki megbízás folytán az Ore nevében üdvözölte a koronás arany érdemkeresztrel kitüntetett kartársat.

Dr. Neumann Ede további jelentései a rabbik javadalmazására és a nyugdíj ügyre vonatkoztak. Közölte, hogy az ország más felekezetű papságának a lelkészek anyagi helyzetének javítását célzó mozgalmi arra készítették, hogy illetékes helyen a rabbik sanyaru anyagi viszonyaira és súlyos gondjaira irányítsa a figyelmet és annak kieszközölését kéri, hogy a rabbik is a remélhető törvényes intézkedések fizetési minimum és korpótlék — áldásaiban részesüljenek. Értesülése szerint remélhető is, hogy ebbeli óhajaink teljesebben fognak és ugyanolyan elbánásban részesülünk majd, mint más felekezetű kartársaink. Mindazonáltal szükségesnek tartja, hogy az Ore ebben az ügyben sürgős folyamodványt intezzen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez és az Orsz. Irodát kéri fel, hogy miként minden alkalommal, úgy most is magáévá téve a rabbik érdekét, a folyamodványt meleg ajánlatának kíséretében terjeszse fel a miniszteriumhoz. Közölte továbbá, hogy a rabbik és hitközségi tisztviselők nyugdíjának ügye a közel múltban nagyon kedvező fordulatot vett. A kerületi elnökök érdemlegesen foglalkoztak vele, az állami szubvencióból egy megfelelő összeget rendeltek céljaira és Dr. Mezey Ferencet kérték fel, hogy az érdekeltek jogos igényeit és a hitközségek anyagi erejét egyaránt figyelembe vevő tervezetet dolgozzon ki, a melynek alapján az ügy törvényes rendezése kieszközölendő lesz. Dr. Mezey vállalta is a fontos feladatot és annak idején az Országos Rabbiegyesületnek is alkalma lesz a kérdéshez hozzászólni és annak egyes részleteire nézve a rabbik óhajait kifejezésre juttatni. Az Orenek ebben az irányban kifejtett tevékenysége tehát nem volt meddő. Sok sürgetésünknek már is van eredménye és minthogy csupán csak saját erőnkől a nyugdíjintézetet megalkotni soha nem fogjuk, azon az uton kell tovább haladnunk, a melyen a cél elérését remélhetjük. A választmány mindkét jelentést örömmel vette tudomásul és elhatározta, hogy az előadó indítványa értelmében az Orsz. Iroda útján a dotáció ügyében sürgős folyamodványt intéz a vallás- és közoktatásügyi kormányhoz.

Lelkes örömet keltett Dr. Neumann Ede jelentése, hogy mucsynyi Wohl-Rúmi Adolf községkerületi elnök ur néhány órával azelőtt abbéli elhatározását közölte vele, hogy az Ore segélyalapja javára 500 koronás alapítványt fog tenni. A választmány ezt hálás elismeréssel vette tudomásul és az egyesület nagylelkű mecenásának meleg köszönetet szavazott.

Élénk viták és komoly fejtegetések fűződtek a tanácskozás utolsó tárgyához. Dr. Schnitzer elnök bemutatván az Országos Irodának a középiskolai hitoktatók helyzetének rendezésére vonatkozó, az Ore elnökségéhez intézett átiratát, a melyben az ismeretes miniszteri rendelet folytán az Ore véleményét kéri ki a hitoktatók ügyében, Dr. Neumann Edét kérte fel, hogy terjeszse elő javaslatát. Erre Dr. Neumann Ede előadta a vallásoktatás ösz-

szes kérdéseit felölelő indítványait és felkérte a kartársakat, hogy előterjesztésének minden egyes pontjához szóljanak hozzá. A választmány a javaslat leglényegesebb pontjait vita nélkül fogadta el, másokhoz élénk eszmecsere fűződött, a mely után Dr. Hevesi Simon indítványára felkérték Dr. Neumannt, hogy a felterjesztendő emlékiratot szerkeszsze meg és egyszersmind megbizta az elnökséget annak végleges megállapításával és átnyújtásával.

A napirend többi pontjaira már nem került a sor, minthogy a választmány tagjai a százas bizottság ülésére siettek, mely a szomszéd teremben tartotta tanácskozását. A választmányi gyűlés harmonikus és méltóságos lefolyásánál, az összes jelenlevőknek a tanácskozás tárgyai iránt tanusított meleg érdeklődésénél és az elhangzott beszédek magas színvonalánál fogva egyesületi életünk emlékezetes mozzanatai között foglal helyet.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter

121827. számú rendelete a hittanárók és hitoktatók jutalomszabályai ügyében.

Addig is, míg a hittanárókra és hitoktatókra nézve a végleges szabályzat kibocsátható lesz, a hittanárók és hitoktatók jutalomszabályait a következő elvek szerint óhajtom ideiglenesen megadni:

1. Önálló középiskolai hittanárók heti 1 óráért a fővárosban 180, a vidéken 140 koronával díjaztatnak évenként.

Önálló középiskolai hittanárók azok, a kik erre képesítéssel bírnak, sem lelkeskedéssel, sem elemi iskolai hitoktatással nem foglalkoznak és hetenkint legalább 16 órát és 1 exhortációt tartanak.

2. A középiskolában hitoktatói teendőket végző lelkészek, segédlelkészek, szerzetesek (utóbbiak akkor is, ha mint önálló hittanárók működnek stb.) heti 1 óráért a fővárosban és a vidéken egyaránt évi 100 koronával díjaztatnak.

3. A hittanárók és exhortációk számát illetőleg irányadóak az 1912. évi január hó 1-ét megelőző állapotok; magasabb óraszám engedélyezése iránt, különös méltánylást érdemlő esetekben külön felterjesztést kell hozzám tenni.

4. A jutalomszabályokat, ha ezek évi 600 koronánál nagyobbak, ezentul nem félelvi, hanem havi utólagos részletekben fogom kiutalványozni, az intézetek igazgatói által láttamozott nyugtatványokra.

Ezen értesitésem kapcsán van szerencsém a főtiszt Főhatóságot felkérni, sziveskedjék sürgősen pontos és kimerítő jelentést tenni arra vonatkozólag, hogy a főtiszt. főhatóság egyházi főhatósága alá tartozó középiskolák hitoktatói közül azok, a kik eddig is tárcám terhére kapták jutalomszabályukat, az 1. vagy 2. pontban felsoroltak közé tartoznak-e, továbbá az 1912—13. tanévben heti hány órában tanítják és pedig csoportonként hány növendék-nél a hit- és erkölcsstant és hetenkint hány exhortációt tartanak?

Budapest, 1912. szeptember hó 10-én. A miniszter helyett: *Balogh*, államtitkár.

KRÓNKA.

— **A százas bizottság ülése.** Az egységes autonómia előkészítő munkálatainak végzésére kiküldött országos bizottság tagjainak élénk részvételével október 22 én a Pesti Izr. Hitközség disztermében ülést tartott.

Székely Ferenc az ülést a következő beszéddel nyitotta meg: Tisztelt Százas Bizottság! Az egységes autonómia kiküzdésére irányuló mozgalom két figyelemreméltó, markáns eredményre utalhat. Egy pozitív és egy negatív eredményre. A február 20-án tartott országos értekezlet, a melynek erkölcsi súlyát az azon képviselt harmadfél-száz hitközség adta meg, felejtethetlen manifesztációk keretében kijelentette, hogy az egységet és a közjogi egyesülést óhajtja. Ennek a pozitívumnak döntő ereje van ebben a mozgalomban. Negatív jelenségül nyomon követte az a rendszeresen terjesztett tévtan, a mely makacsul két felekezetről beszélt. Sem a nagygyűlésben megnyilatkozott impozáns erőt és egységes hangulatot, sem a más oldalról megnyilatkozó bontó kísérletet lekicsinyelni nem szabad. A mi demonstrációkkal szemben egy más irányzat igyekszik érvényesülni, a mi arra figyelmeztet, hogy fokozott erővel tartunk ki feladatunk mellett. Az egység nemes gondolatán penészgombául rakódott rá a tendenciózus tévtan, a mely időre-óra nagyszerű fejlődésében meggátolhatja, de nem ölheti meg. Nekünk e tévtanok ellen küzdenünk kell és fogunk is ellene küzdeni egész erőnkkel és egész lelkesedésünkkel. Mi nem ingadozhatunk, a célt tudjuk és ismerjük a feléje vezető utakat is. A február 20-iki ülés nem csak érzelmi megnyilatkozásra adott alkalmat a magyar zsidóságnak, de komoly kötelességek elvállalására is. Az akkor hozott határozat alapján kell nekünk tovább munkálkodni az egységesítés érdekében. Hogy a további teendőkről határozhassunk, összehívam a százas bizottságot, a melyet szeretettel üdvözlök. Üdvözlöm továbbá a Pesti Izr. Hitközség képviselőit is és kérem az itt jelenlevő elnököt: tolmácsolja a vezetése alatt álló előljárásnak a százas bizottság köszönetét azért a készségért, a melylyel disztermét a tanácskozás idejére rendelkezésünkre bocsátotta.

Az elnöki jelentést *Ujvári* Péter olvasta fel és *Dr. Klein* Mór méltató beszéde után tudomásul vették. *Nagyecseri Kanitz* Dezső és *Dr. Himmler* Sándor felszólalásai után az ülés berekesztetett és újból való megnyitása után a határozati javaslat felolvasása és tárgyalása következett. *Dr. Jordán* Sándor annak az óhajnak adott kifejezést, hogy mondja ki a bizottság, hogy azok, a kik az egységes autonómia megalkotását óhajtják, a *Sulchan Áru*ch alapján állanak, alakítsák meg továbbá a hitközségek szövetkezetét, a melyben mindazok a hitközségek egyesülhetnének, a melyek, bármely árnyalathoz tartozzanak is, a *Sulchan* *ruch* alapján állanak. *Szabolcsi* Miksa, *Vermes* József, *Dr. Rubinstein* Mátyás és *Fürth* Ferenc hozzászólása után az elnök indítványára a határozati javaslaton a következő módosítást ejtették: kijelentjük, hogy a *Sulchan Áru*ch alapján állva, a béke és az egység kedvéért megadunk minden garanciát stb.

Az elnöktől ajánlott módosításhoz elsőnek *Dr. Mezei* Mór szólt hozzá, azt mondván: A kik követelik, hogy a *Sulchan Áru*chra való helyezkedés külön kifejezésre jusson, nyitott kaput döngetnek. Soha senki sem állította azt, hogy van zsidóság, a mely nem a *Sulchan Áru*ch alapján áll. A kongresszusi szervezeten belül egy hitközség sincs, a mely statutumában azt mondaná, hogy nem áll ezen az alapon. Ha a kongresszus mégis tartózkodott attól, hogy ezt kifejezetten deklarálja, annak az volt az oka, hogy ilyen deklarációt feleslegesnek tartott. Sem 68 ban nem volt, de most sincs olyan

reformáló irányzat, de olyant meg sem tűrnénk, a mely a zsidóságot megbontani igyekeznék. A kongresszus nem nyilatkozott a Sulchan Áruchról, az igaz, de nem is tehetné. Ezt csak egy szinhedriális testület tehetné illetékesen, a kongresszus nem volt az és nem volt arra ingerenciája, hogy vallási ügyekben döntsön. Óvatossági szempontból is éppen a Sulchan Áruch tekintélyének megvédése miatt nem tartották szükségesnek, hogy erre kitérjenek. Ha a kongresszus kimondta volna, hogy a Sulchan Áruch alapján áll, precedentst alkotván ezzel a vallásügyekbe való beavatkozásra, egy más kongresszus az ellenkezőt jelenthette volna ki. Ez a történeti igazság. Ha azonban azt gondolják, hogy a béke kedvéért mégis ilyen nyilatkozatot tegyünk, mert az megnyugtatólag hatna, hát ő ettől nem zárkózik el. Sőt ő még tovább is megy. A maga részéről ő nem lát semmi nehézséget arra nézve, hogy az a statutumokba is felvétessék. Ilyen nyilatkozat nem izolálná a községi szervezeteket. Lehetünk egységesek a keretben, lehetnek az adminisztrációban és jogállásunk kifejezésére közös közegeink, de egyházi dolgokban minden hitközség a maga útján haladhat. Sulchan Áruch kérdés nincs, mert azt valamennyien elismerjük.

Dr. *Steinherz* Jakab, Dr. *Klein* József, *Burger* D. József, *Lebovits* József, Dr. *Nemess* Zsigmond, Dr. *Székely* Albert, *Freund* József, *Grosz* Péter és Nagyecseri *Kanitz* Dezső felszólalásai után a határozati javaslatot az elnöki módosítással egyhangulag és nagy lelkesedéssel elfogadták. A hitközségek szövetkezetére vonatkozó indítványnak visszavonása után megválasztották a bizottságokat, elhatározták, hogy a mozgalom adminisztrációs munkáinak végzésére Budapesten központi irodát szerveznek, a melynek fenntartására autonómiai alapot létesítenek és azután Dr. *Klein* Adolf, *Sulczbek* Henrik és Dr. *Kelemen* Adolf beszéde után *Székely* Ferenc megköszönvén Dr. *Kelemen* meleg felszólalását, berekesztette az ülést.

Kiemelkedő mozzanata volt az ülésnek annak a levélnek felolvasása, a melyet a zsidó ifjuság képviselői, — az országos chanukka-ünnepély rendezőbizottság, a Magyar Zsidó Ifjak Egyesülete és a főiskolai Zsidó Halgatók Enekkara — intéztek a százas bizottsághoz, felajánlva közreműködésüket és támogatást kérve. A lobogó lelkesedéstről és idealizmusról tanuskodó levél mély benyomást tett. — A kérelem teljesítéséhez kész örömmel hozzájárultak.

— **Rabbiiktatások.** A *békéscsabai* kongr. hitközség szeptember 1-én iktatta be új hivatalába Dr. *Silberfeld* Jakab rabbit, ki eddig Aranyosmaróton működött. Az új rabbit a vármegye határán küldöttség üdvözölte és kísérte Békéscsabára. A vasuti állomáson és a virágdiszt öltött templom kapujánál meleg szavakkal köszöntötték az érkezőt, a kit ipja *Liebermann* Jakab lévai főrabbi iktatott be hivatalába. Az iktató beszédet Dr. *Silberfeld* székfoglalója követte. A templomi ünnepség, a melyen az összes hatóságok, felekezetek, kulturintézetek és társadalmi egyesületek képviselve voltak, a Hymnus eléneklésével fejeződött be és mély benyomást tett az egybegyűlt nagy közönségre. Istentisztelet után a főrabbi tizenhat küldöttséget fogadott. Este disztrakoma volt.

Ugyanazon a napon iktatták be *Apostagon* a hitközség új lelkészét, *Mandel* Samu volt ercsii rabbit. A Dunavecsére hajón érkező rabbit számos hive fogadta és kísérte székhelyére. A templom udvarán elhangzott üdvözlések után az egybegyűlt nagy közönség, a melynek soraiban ott voltak a hatóságok és felekezetek képviselői valamint a szomszéd hitközségek küldöttjei, bevonultak a szépen restaurált zsinagógába. Az iktató és avató beszédet Dr. *Adler* Illés pesti rabbi mondta, az örök mécs meggyújtásakor

Schreiber Lajos rabbi, budapesti hittanár tartott ünnepi szónoklatot, utána az új rabbi székfoglalója következett, a záró imát Dr. *Adler* Ignác gyulai rabbi mondta. A magasztos templomi ünnepséget diszebéd követte.

A *kispesti* hitközség szeptember 6-án iktatta be új rabbiját Dr. *Bánde* Zoltánt, a ki eddig Csongrádon viselt papi hivatalt. A székfoglalás tekintettel arra, hogy néhai Kohn Mihály rabbi elhunya óta még nem telt el egy év, nagyobb ünnepségek nélkül a péntek esti istentisztelet keretében ment végbe. A hívek mély áhitattal hallgatták az új lelkipásztor székfoglaló beszédét.

A *brassói* orth. hitközség főrabbiját, Dr. *Dohány* Józsefet október 8-án iktatták be hivatalába. Az üdvözlésére kirendelt küldöttségek kíséretében érkezött nagy közönség várta; a templomban a hatóságok és felekezetek képviselői szép számmal jelentek meg. A templomi ünnepség után, melynek kiemelkedő mozzanata a székfoglaló volt, diszlakomát tartottak.

— **Jubileumok.** A *szabadkai* izr. hitközség nagyméretű és bensőséges ünnepségek keretében adott kifejezést annak a meleg elismerésnek és nagybecsülésnek, a melyet Dr. *Singer* Bernát főrabbi tízéves papi működésével vivott ki magának. Október 19-én és 20-án ülte meg jubileumát, mely Szabadka városa egész társadalmának alkalmat adott, hogy iránta való rokonzásának és tiszteletének kifejezést adjon. Az ünnepség szombaton kezdődött. A templom előcsarnokában Dr. *Klein* Adolf hitközségi elnök üdvözölte a főrabbit, a frigysekreney előtt pedig *Kuttna* M. L. főrabbi héber beszédben méltatta kartársát, a kinek beszéde mély benyomást tett a hívekre. Másnap diszközgyűlést tartottak, a mely után Dr. *Singer* tisztelegő küldöttségeket fogadott. A hitközség papi dotációjának tetemes fel-emelésével fejezte ki halás elismerését, az előjáróság pedig művészi kivitelű emléklaplakkal lepte meg. Lelkesen ünnepelték a diszebédén is, a melyen a város hatósága is, a főispánnal az élén megjelent.

Az *oravicai* hitközség szeptember 12-én ünnepelte *Reitmann Bernát* rabbihelyettest és főkántort abból az alkalomból, hogy eredményes és a más-vallásuak körében is elismeréssel kísért működésének negyedik évtizede betelt.

— **Rabbiválasztás.** A bellatinci hitközség *Grosz* Dávid légrádi rabbit választotta papjául. A kedvelt rabbi, ki légrádi működésével széles körnek az elismerését és becsülését vivta ki magának, nem válik meg eddigi híveitől.

— **Meghívás.** A stockholmi hitközség meghívta Dr. *Büchler* Sándor főrabbit. A kiváló történettudós nem szándékszik elhagyni a gyülekezetet, a melynek rabbiszékét disziti

— **Dr. Venetianer Lajos,** a kit az Országos Rabbiképző-intézet vezérlő bizottsága a theologiai főiskolánk tantervébe felvett új tárgyak előadásával bizott meg, a legszebb sikerekkel biztató tanári működését megkezdte. Hatályba lépett az átdolgozott tantervnek a talmudtanításra vonatkozó intézkedése is, a melytől igen üdvös eredményeket várunk.

— **Dr. Diamant Gyula,** a vukovári hitközség magyar származású főrabbi, a kinek a horvát zsidóság felekezeti életében előkelő szerepe van, néhai Baum Viktor, a vukovári hitközség tiszteletbeli elnökének emlékét értékes művel örököltette meg, a melyben elmondja nézetét a modern zsidóságról és annak bajait ecsetelve, élesen bírálja a gyülekezetek világi vezetőinek abbéli törekvéseit, hogy a rabbi hatáskörének megszorításával a saját felfogásuk és hajlamaik szerint igazgassák a hitközségeket. A szerző a tartalmas emlékkönyvet Bogdanovics Lucian szerb patriarkának is megküldte, a kinek titkára Dr. Csirics Irinej a következő köszönő levelet intézte hozzá:

אדון הנכבד! ספר אדני אשר שמו, ספר זכרון לוינסטור באום אשר בכבוד עמד ער בר קהה ישראל בוקוואר ויאסף אל עמיו "בא אל כהננו הגדול וישא קדשו את הספר בהסדר. אדננו הרם צוה אותי לחת חידתו הגדולה לאדני הנכבד. כאשר צויתי כן עשה אני: אישם חודות קדשו הגדולות לאדני. גם אני קראתי בספר ואמצא בו דברי חבונה אשר גם לנו וועיתו לדעת כי גם בקרבנו ימצאו אנשים מאנשי שנות אבים להסיר את הכתובים מפקחת הקהל ולהת את הפקידה לעם הקרה, אדני הנכבד דבר כן בספרו באמרו כי לחבי בקרבכם (יכתו בקרבנו) נאזה יהיוח בראש הקהל.

קארלווצי Protodjakon Irinej ספר קדשו.

— **Halálozás.** *Marton Miksa*, a *dicső-szentmártoni* anyakönyvi kerület rabbija október 14-én 47 éves korában hosszú szenvedés után elhunyt. Jámboréletű, hivatását hűséggel és lelkesedéssel betöltő, sokoldaluan képzett pap volt, a ki a tollat is ügyesen forgatta. Végtisztességén megható módon nyilatkozott meg hiveinek mély gyászra, a melynek *Reich József* medgyesi, *Dr. Dusinszky* rákospalotai rabbi, *Dr. Erdős Izor*, Steiner tanár és mások kifejezést adtak.

— **Irodalmi hírek.** Még nem volt módunkban a hozzánk beérkezett műveket méltatni és t. szerzőik nem főgják rossz néven venni, hogy most is türelmüket kérjük. Teszszük abban a reményben, hogy nemsokára alkalmunk lesz mulasztásunkat pótolni. Ezuttal csak jelezni akarjuk, hogy *Ötvös Károly* gyönyörű *Izraelita Családi Naptárának* tizedik évfolyama a szokott értékes tartalommal és remek kiállításban megjelent és hogy a *Dr. Putai Józseftől* szerkesztett *Mult és Jövő*, zsidó irodalmi, művészeti, társadalmi és kritikai folyóirat, a melynek utolsó számai a bennök foglalt kitünö cikkek és a legmagasabb igényeket is kielégítő művészi kivitelüknél fogva méltó feltünést keltettek, diadalmasan folytatja utját és egyre nagyobb tért hódít. Szívesen emlékezünk meg *Dr. Hajnóczi R. József* kir. tanácsos tanfelügyelő, a *Magyar zsidók közjoga* című rendkívül heces művéről (ára 5 korona és 50 fillér postadíj), megjelent *Löcsén* a szerző kiadásában), mely *teljes és hű kodexe az izrael. hitfelekezeti önkormányzatának* és betűsoros vezérnök alatt szösz szerint közli törvény- és rendeleteirainknak a magyarhoni zsidókra vonatkozó valamennyi intézkedését, kiegészítve a szerző felvilágosító jegyzeteivel. Melegen ajánlva e nagyfontosságú segédkönyvet mindazoknak, a kik zsidó ügyekkel foglalkoznak, egyszersmind egy másik műre irányítjuk a figyelmet, a mely közel jövőben fog napvilágot látni. Gyönyörrel olvastuk az *Emlékezéseket*, melyeket *Dr. Kiss Arnold* budai főrabbi, a *Mirjam* szerzőjének mesteri tolla az Egyenlőség számára irt. A huszonöt éves írói pályára visszatekintő jeles poéta, a kinek imádságos könyve az áhitat, a lelki megnyugvás, a vigasz és erőmegújulás gazdag kútforrásává lett, az *Emlékezésekben* rajzolt bájos kulturképeket kötetbe gyűjtve adja ki. A rendkívül diszes kiállítású könyv *Álom és valóság* címmel decemberben jelenik meg. Füzött példányának 4 korona, diszes és kötött példányának 6 korona az ára. Az előfizetési összegek a szerző címére, Budapest II., Főutca 12 küldendők. Nem kételkedünk abban, hogy az előfizetők nagy serege fog jelentkezni kitünö kartársunknál.

Tartalom: A béke felé. — Határozati javaslat a nagygyűlés előkészítése ügyében. Házassági kérdések. — A válólevél kérdése. *Dr. Steinhertz Jakab*. — Törvénybűség és szabadelvűség. — A szabadelvű zsidóság programmjánsk irányvonalai. — A középiszkolai hitoktatók hcizzetének rendezése. *Dr. Eisler Mátyás*. — Az Országos Rabbiegyesület választmányi gyűlése. — Miniszteri rendelet. — Krónika.